कु॰क॰ २

शेसोक तात्कीड्इति कामुकः तांबूलिकोत्र तांबूलं पत्रपय सार्थपत्नसो २२ तदर्थान्यपदैः स्वान्यश्रो
कस्यपरिवर्तनात् तत्रैवं षंदेसास्यस्येदथषंदोत्तरं यथा २३ प्रतर्थपथिवीपालतमोजालदिवा
करः नीतिवृत्ततिपर्जन्योराजतेजगतीपतिः २४ प्रसन्नीकावनीकांतध्वांतविध्वंसनांशुमा
न् नयवल्लीवनामोदःशोभतेभूमिवल्लभः २५ प्रसर्थिपृथ्वीहृदयाधिनाथध्वांतौघविध्वंसन
वासरेशः सन्नीतिवल्लीवनवारिवाहोविश्वंभरामादपितोविभाति २६ इर्हरारिधरणीधरो
ध्वस्तध्वांतखंजनविरंजनविरवंउनांशुमान् नीतिवल्लिवनन्तनांबुदोमेदिनीपरिदृढोवि
राजते २७ पतिभंगोनामपातुभागभेदेभवेयथा पुनातुनरकाविध्वंक्रमंभूषितकरांबुजः २८
दिविबद्धदवंधवंदेगोविंदपदद्वयं स्वरसंधौतुनश्रोशास्तुभ्रंसेभवनांयथा २९ नमाद्विश
तिभेदभास्वरजितकुवचित् कुचितनुस्मायथादेवायनमश्चंद्रमौलये ३० चादयोनप्रयो
क्तव्याविच्छेदास्सरतोयथा नमंशिवायकलाषचदानवविनाशिने ३१ एकस्वयेयस्त्सर्गेण।
विच्छेदश्रुतिसोरस्मृतः यथापिनाकपाणिंप्रणमामिस्मरशासनं ३२ एवंयथायथोक्ताः राम
सुधियांनोपजायते तथातयाम धुरतानिमित्तंजातिरिष्यते ३३ असदृक्पर्यायिमधुरामनोह २

न्नीयपाथोधितनयेत्येवमेकान्तरादिकं ११ आदौ साधयदंस्याद्योषंकुम्भीद्वितीयचरणैः विशेष्य।
पर्यैवर्णैःक्रियाधाराधेयक्रियागुणैः १२ साध्यपदविवाराद्यैःक्रियपदैस्सविशेषणैः यथासुधांशु
र्धवलोतिवन्तःक्रीतांतरितोहयेर्णदधानः महत्तमो घ्नन्जनतापहारीस्मेगेद्रवद्राजतिरत्न
प्रथमध्ये १३ वंधुश्चैत्रोरःसुहृद्वादीकलत्रःशरणःप्रभःममः देशीपदेशपरिग्रहाभःसोदरायाःस्वार्थ
काः १४ यथेंदुर्वंधुर्मुक्तानांश्रीचोरोहररश्मिपःसुहृत् कुंदवादीप्रकलत्रःक्षीरवरसोपमप्रभः १५
गंगासरोजन्मदेशीयःशोभदेश्यःसुधारिपुः विभाभस्तपशोरराशिःकैलासोदरसोदरः १६ कपान
गरसर्वार्थीनित्यक्रमादिवर्णैः लोकानांरुचिरचिराभिःछंदोभ्यासःक्रमोयथा १७ असौदश
रथोराजाचत्वारस्तस्यसूनवः रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरता इतिविश्रुताः भूतध्वानभरंरतवि
भ्रमविस्मयरश्मिभिः राजधानीदिनमेवत्तत्पुरंद्योततेसदा १९ स्थालीभात्यन्नपूर्णाभिम
र्णैभिःशोभतेघटः पटःसंलक्ष्यतेसूत्रैः साक्षाल्लक्ष्मीरियंवधूः २० प्रातःकृतश्रमःस्नातो
ऽर्चितदेवोहुतानलः भुक्तान्नःश्रुतसच्छास्त्रःसायंशय्यागृहंययौ २१ पुष्पाणिपाणिदे।

क०कं० ३

च्छायं स्त्रियायुतं ११ वराभोगं वक्त्रश्रीकं लसत्कांतिस्फुरद्यशः घनच्छायं कटिस्रैवशोभायुक्तं विकस्वरं
१२ चतुरस्रतरं प्रवरश्रीकं रुचिरच्छायं स्फुटलक्ष्मीकं बहलश्रीमत् कलयायुक्तं विलसद्रोचिः प्रचुर
ज्योतिर्द्युतिरोचिष्मत् १३ विलसच्छायं स्फुटलक्ष्मीकं बहलनघति प्रसरप्रसरल्लक्ष्मं संयुतवमामयं वहैव
भवेत विभासुरं कलयान्वितं मलवर्जितं १४ स्फुरितोदयं रत्नचितं श्रिया विकटोद्घूर्यं प्रमदालयं घ
नविभ्रमं भुवनाद्भुतं वरदीधितिद्युतिसुंदरं १५ पंचाप्तरं अद्भुतैर्वैभवमद्भिमहोत्सवमुज्वलभा
सितभरितरद्युति कीर्तिनिकेतनमिद्धतमाकृतिचातुरच्छविसुंदरदीधिति १६ मनोहरच्छायमु
रंचितद्युतिः स्फुरत्प्रभाचातुघनाश्रियायुतं समुद्भसत्कीर्तिविभावभासितं निवेशपमिश्रं तुष
उत्तरंपदं १७ समुच्छ्रयसितशोभाधीरोचिर्निवपरोचित्तः चातुर्यकनकलाशालीकांतकीर्तिनि
केतनं १८ वल्गावल्गुद्वपुर्लक्ष्मीर्महामहिममंदिरं आभासंभारसंशोभादीप्तिमंडलमंडितः १९
प्रभाप्राग्भावसारश्रीकयद्घनतरद्युतिः मनोरमतमच्छायाविभावैभवशोभितः २० चमत्कारक
रस्फारप्रभाप्राग्भारभासुरः मनोरमतमक्रीडनकीर्तिमंडलमंडितः २१ मनोहरतरस्फूर्ज
द्रूर्जस्वलकलोज्वलः अत्यद्भुतवपुर्लक्ष्मीर्द्योतितद्योतिमंडलः २२ मनोहारितराच्छायका

2

राम ३

रतिभावती नमो निचयसंकाशा मंजुनादेव कोकिला ३४ इति प्रमस्तवके छंदोभ्यासो नाम प्रथमं कुसुमं १
सामान्यशब्दः कथ्यते क्रमादेकादृशादयः श्री मोहेहि नुनिःसन्निः शबिद्रागामुसंपया १ श्रीकृष्णभोः के
शवहे हरे द्राक् पीडितायै सुमतिश्रपद्य निकाममासं सविभासनुतं से योगिनां चेतसि संगतो हि २ स्फुटं
स्फूर्जन्स्फुरन्स्फारं सारं तास्वरं परं प्राग्र्यं प्राज्यं प्रियं प्रेष्ठं श्रेष्ठं ज्येष्ठं मुहुर्वकु ३ कीर्तिकाम्यं कमं कीर्त
मञ्जुमंजुमहन्मिलन् गाढं वाढं दृढं प्रौढं वल्लु चालाघ्ललम्बुलन ४ स्वेनं समकं प्रसादाभ्यत्सर्मानि
लं धुवं द्रुतं धुर्यं विर्यं पुनः प्रायः सुष्ठु सघोभ शालसन् ५ ननु नाम किल की ज्वं वत्त्वातु जवारव
लु श्रीमदुच्चैः शनैर्मयि द्रागरिं वाज्विरं परि ६ हास्तरं अथेति प्रकटं सपदि प्रसभं निविडं रू
चिरं सुगमं प्रवरं विकसद्धिहसद्विमलं सकलं बहुलं प्रवरं ७ सर्वदा सर्वथा सर्वतः शीघ्रतः सव
रं संततं निश्चितं वेगतं रुच्चकै रंजसा नित्यशः सुंदरं पेशलं मंजुलं प्रोल्लसद्धिस्फुरत ८ प्रोद्दाः
मविभ्राजद्भुतुंगविस्फूर्जदुन्नानशोभाद्यविस्फान् विक्रिडन् सच्छायसच्छोभनिःशंकनिःशे
षमित्यं वृथैस्फुत्तरातिशयोज्ज्यानि ९ मनोरमं मनोहरं समंततः समीहितं वयद्युतिस्फुरत्सम
मनोज्वलं घनच्छवि १० ग्याद्वैवजवादेव सर्वकालं सुनिश्चितं स्फारशोभं प्रभापुर्ण स्फूर्ज १

त्नि
वराशिर्विभ्रवो रामाः श्रर्व्यहर्षदत्तशेलः ३३ उपदुज्ज्वलगुणौघसदृशो रामगणीयैक विलासमंदिरं सुंदरा
वयवसंनिवेशनः कांतिकांतभरमामुराकृतिः ३४ गुणगणप्रकरैकमहोदधिः सकललोकविलो।
कनचंद्रमाः विलसदुज्ज्वलकीर्तिनिकेतनं सहृदयौघचमत्कृतिकारणं ३५ लसदंगरुचिप्रचयेनपु
क॰ क॰ तोनयनौघमधुव्रतकुड्मलं हृदयाब्जविजृंभणतीक्ष्णकरो घनविस्मयसंमदवासगृहं ३६ तडि
४ त्पुंजमंजुप्रसर्पत्प्रतीकप्रभाप्रदूरावधूतांधकारः मनोमीनहर्षप्रकर्षैकवर्षद्गंभीरकहानंदसं
मोहहेतुः ३७ समखिलजगदवेक्षमाणलक्ष्मीः स्वगुणविराजिभिरंगकैः प्रशस्य वसतिरनिव
२ लसदलपदप्रकर्षविजित्वरकीर्तिकौमुदीनां ३८ निःशेषलोकपरितोषकरस्वरूपः शोभा
3 न्वितावयवसुंदरसंनिवेशः दूरन्निरस्तखलदुर्घचनावकाशो आरंभमाणगुणसंग्रहप्रवीणः
३९ प्रव्यस्तकल्मदविलावयवानवद्यः प्रोद्यन्निजोज्ज्वलगुणप्रकरामिरामः आनंदिभिः सु
हृद्वरैरभिनंद्यमानः स्वप्रक्रियाभिरभितश्च विराजमानः ४० कृतकतरलवृत्तैः सज्जनैः राम
स्तूयमानास्त्रिभुवनजनननेत्रदेत्रपीयूषवर्षिः प्रतिकलशामुदंचदुपसंपन्निधानं सक ४
लमलविमुक्तः साधुवादेनयुक्तः ४१ मुखरखलखरोक्तिध्वांतविध्वंसनेदर्विलसदमल

पद्मायच्चमार्चितः प्रीतिस्फीतिकरप्रेरवत्प्रभासं हसिसंहतः २३ विस्फुरद्द्राश्मिविस्मेरविस्मयाविष्टविष्टपः
नयनानंदनोद्दामरामणीयकमंदिरं २४ अवनीतलवर्तिश्यामसन्तापः संमदैककुलगेहं चिंताकर्षमर
हौषधिरधिवासः कांतिकेतकश्च २५ परिस्फुरन्कीर्तिभरःप्रचारकः स्वपीडनेनापि परोपकारकः स्वश्री
प्रभाजांद्दयैकहारकः स्वभावसौंदर्यविशेषभूषकः २६ जगत्प्रमोदोदयदानसज्जनः प्रभोरवलध
प्रबलप्रभंजनः निर्निमेषतालोकमनस्तुरंगस्थिरीकृतालोककदृक्विहंगमः २७ प्रमोदपात्रीकृतसर्वभू
तलः प्रतिक्षणक्षीणगुणोर्मिशीतलः समुल्लसद्दीधितिपुंजमंजुलः समस्तचित्तोत्सवकृत्स्वभावतः
श्लोकत्रयेपिपादीतरलपितं छंदोत्तरं जगत्त्रयैकीतमनोज्ञतानभूतनन्यसाधारणकीर्तिकांतः अखा
ज माधुर्यसुधानिधानं मनोविहंगाहरणैकपाशः २८ निरवद्यसद्गुणं ज्वलत्स्वगुणग्रामणीम
नोहराकृतिः त्रिजगज्जनचित्तचित्रकृन्नयनानंदसितांशुवर्तिका ३० अवनीतलवर्तिलोचना
मृतवर्तिः प्रमदैकमंदिरं धनविस्मयपवित्रशालिकामृदयां भोरुहभानुमंडलः ३१ हृद्यतरद्युति
वारिपयोधिर्दृकिकविलोचनशीतमयूखः चारुतमावयवौघनिवेशाभूवलयस्थितिविस्म
यहेतुः ३२ मुखमाख्यानीसंपदासंमदानां लीलाशाली भाविताभाविनानैः पुंसां नेत्रद्वंद्वपीयू

राजहंसविसरावासा यसौधंसिर: ४८ सांद्रानंदसुधासमुद्रलहरीसा म्राज्यमग्नात्मभि: सर्वै:सर्व
कलाकलापकुशलै: साकारात्मिमुद्रोद्धितै: उद्यद्धूतरोरूकांतिपटलीविन्यासरम्याकृति: साधारण
यदत्यतीतसहजोत्मीलंननुश्रीभर: ४९ अंगभस्मंगरंगनप्रचुरतरमहाकांतिभाराभिरामो नि
क०क० र्जिभ्राजमानानणिमगुणगणश्रेणिविश्रामधाम लोकेशलोकमान: प्रमदजलपारंपराकेन:
५ वारविंदैरानंदस्यैकसार: सकलवसुमतीमंडलीसारभूत: ५० एवंसमान्यकै: शब्दैरोचित्येन निवेशि
तै:दस्तै: छंदस्सु सर्वेषु कर्तव्यं पदयोजनं ५१ अथसंस्कृतप्राकृतयो:समा: हाराहारविहारसारस
रसा: संभोगभोगासुरा: संहारामरवारचारणगणा हुंकारतारा करा: लोलोल्लासविलासवाय.
सहसाहंकारहारी रांकुशनीहारो स्वारागनालतरलागो विंदकंदोदरा: ५२ तरुणतरुणिदासामोह
संमोहहासा: खुरखरतनुघासा वासरारंभमासा: करकरि किरि कीलाकोलकल्लोलधीरा
मलमलयकरीरा वामदेवासिवीरा: ५३ नरकरककरेकाडंडचंडालरंकारसरलकरंका:। राम
कंबलाकारपंका: खलबहलकुरंगादेहसंदेहभंगा: वरकुवरवरंगाभ्वासरसंचारभंगा: ५४ ५
अरिहारिपरिणाहा: कुंठकंठाहिदाहा: परिसरकरहाहा मंजुमंजीरवाहा: अचलकलकु

कायव्याप्तानंतकीर्तिः अनगुणगणमणिश्रीप्रणीतविश्रामधामस्फुरिचित्तनिखिलदोषः सर्वसंतोषहे
तुः ४२ समुद्यत्स्वंतप्रसरमनोज्ञद्युतिभरो मनोमीताकृष्टिप्रबलवडिशांकाममृगयोः धना
त्मार्यास्थनंजगतिकृतकोन्मानसद्दर्शनरागमानंदामृतलहविंदुःखंबुधिरयं ४३ उच्चैर्मेनोहरि
णाहरिणस्वच्छगं पद्मगीतंतत्नेत्रावलिमधुहामाकरंदः प्रवाहः सर्वाम्नार्थप्रदसमुद्यद्रूपसंप
न्निधानंचंच द्वोविः प्रचयनिचयछंनसंपन्निधानः ४४ सकलजनताचिंतामणिर्प्रदप्रकटो
द्यत्सन्मधुरिमुपाकोद्रेकस्फुरद्युतिसुंदरः नयननलिनानंदोद्भासग्रहाधिपमंडलोमि
लदवयश्रीरोचिष्णुन्निजान्वपःभूषणं ४५ लसद्भुतरमुच्छ्रायानयनतमीनयोजन्मिनामुदं॥
चरतिसुंदरप्रसरनरप्रभाभासुरः अमंदगुणमंदिरसुभगजालतामंडपः समस्तजनविस्म
यप्रदसमुद्यत्सत्त्वाकृतिः ४६ अवयवसंनिवेशजितसर्वमनोज्ञचयोपनवसुधाजनेद्वाण
सुधारसमेचनकं सुहृद्स्मानसांजनिविडंभणनीहणाकरोद्युतिभरमासिताकनतपातित्व
मतकृतिकृत ४७ सर्वावयविनाकृतः परिरंभः समस्तैर्गुणौदानंदैकनिदानमानदपतिः
त्माविवासिसाधिसुतः उन्मीलन्निजकीर्तिकिनकसमाकर्णदिपुंजंधपोविंदन्मानस

कलिंगाः भगागच्छदेहिसंहरनकुरुचोयपामावयावगौष्ठीहि अवलोकयावचिंतयरवादेतिवधानुजंविद्धि ६६
मथ्यनिरीक्ष्याः नीहारहारहरिणांकहरहासकैलासकाशशरदभ्रनासदसिंहसंघाः रंभाद्रिहंसघनसारहरी
द्रनागहिंडीरनिर्झरशशरन्नघनचंद्रकांताः ६७ शृंगारसागरतडागजटागयागहयक्षितनृकनरवद्र
क०क० नदीतितान्ताः नारम्बकम्बकम्बकौंचकचंचरीकाः चारस्वारएणपण्यणकाणशाणाः ६८ संसा
६ रसारसरसारिरसालसालकंकालकालकलिशैलखलालकार्काः किंजल्ककरसंकरकीरही
रलंकेशकेशगयकेसरदेशलेशाः ६९ आनंदनंदनधनंजयरंजरीटाकीटाननकंटककर
5 हकटाद्रयक्ताः रत्नाब्जयत्ननरवकांचनपत्रपात्ररत्नाकरांधकधराधरधीरसीराः ७० निद्राह
रिद्राहककुद्रान्ताः एतेपुल्लिंगाः गंगागीतासतीसाध्वीसीतासंध्यागायत्री आ श्रीः काशीनिशाना
शाकांतिःशांतिःदिशाःरसा ७१ आज्ञानिद्राहरिद्राहकद्रान्ताः धृतिःकृतिः छायाजा
याकथाकांताधात्रीरात्रीरतिर्गतिः ७२ एतेस्त्रीलिंगाः करणम्बरणंतकंकेतनदतत्तकंरज राम
नशतशरीरंतीरनीरान्वितीरं धनकनकनिधानंध्यानसंस्थानदानंतलिननगरगोत्र ६
छत्रनेत्राक्षिपिगात्रं ७३ आलिंगनस्थानशिरश्चरित्रंजलस्थलस्नानकलत्रचित्रं कीला।

माराः कुंभकुंभीरमाराविरलकवलजाराः सुंदरोदारपाराः ५५ जंबीरकेसरिवराहमुरारिकालाः कंको
लकुंतलचमूलचिरामवालाः आरोहगरुडकरणसंगखेलनोल्लाः संसारकेरलसमीरणटंकभालाः ५६
आसारचामरकुलीरतुरंगसूराः कंकालकंदलकरालविलासपूराः हेरंबकंबुविधुसिंधुबुधांधवं
धाः कुंदेंदुमंदरसमीरसमूहगंधाः ५७ भीमांकसंगरकिरीटतमालकुंजाः हिंतालतोमरमहीरुहकिं
पुंजाः डिंडीरगंडउपरितोमरकाणमाणाः संरंभविकारबाणाः ५८ वसंतवासवेशंतवासववास
राः कासारसारसाः किरणारुणवारणाः ५९ एते पुल्लिंगाः हेलावेलाकलामालारसालाका
हलावला कीललीलावलावालालोलादोलावसामसी ६० धरणीधरणीगोणीरोहिणी
रमणीमणी वीणावाणीरसावेणीरीढारंगामसरंगिणी ६१ कंदलीलहरीवारीरामाभेरीवसुंध
रा कलीकरालीचामुंडारंभारंडातलामही ६२ एते स्त्रीलिंगाः जलपलफलमूलंवारि कि
लालनलं बलपललडुकूलंलिंगगंभीरकूलं सलिलकमलचीरंतु घरजीवनीरंहलरजं
तकुटीरं दातुनालंपटीरं ६३ कारणंरोहणंचैलं कुहरंवरमंदिरं कुडालंमंडलंतामरसंकुंडलम
गरं ६४ पुराशिबिरलोहांगतडागकरणंकुलं तोरणंमरणंतुंगं मल्लमारभासुरं ६५ एतेनपुंस

र:प्रतिकल्पमिहामत्त्वं: ८ कुमारेशस्त्रशास्त्रश्रीखेलावल्गुगुणोगुणाः बाह्यालीखुरलीराजभक्तिःसुभग
तोदयः ९ मंत्रीभक्तिःशुचिःशूरोऽनुरक्तोबुद्धिमान्क्षमी आन्वीक्षिक्यादिकुशलःपरिच्छेदसुदर्शनः
सेनापतिर्जितायासःस्वामिभक्तःसुधीरधीः अभ्यासीवाहनेशस्त्रेशास्त्रेचविजयीरणे देशेरत्नख|
क०क० ७ निद्रुमपण्यधान्याकरोद्भवाः ११ गोग्रामजनताधिक्यदनीमातृकतादयः १२ ग्रामेधान्यलतावृक्षसर
सीपद्मपुष्पयः क्षेत्रेरक्षकेदारग्रामेयीमुखविभ्रमाः १३ पुरेदृष्टपरिखाद्वप्रतोलीतोरणध्वजाः॥
प्रासादाध्वप्रपारामावापीवेश्यासतीत्वरी सरस्यंभोजहंसौघगजाद्यवुजषट्पदाः हंसचक्रादय
स्तीरोद्यानस्त्रीपांथकेलयः १५ अब्धौद्वीपाद्रिरत्नोर्मिपोतपात्रीजलप्लवाः विष्णुकुल्यागमश्च
6 द्राद्रत्नौर्वेदिपूरणं १६ सरित्संबुधिपातिवीच्यंभोजलगजादयः वप्रानिषट्पदाहंसचक्राद्याः
कूलशाखिनः १७ उद्यानेसारणीःसर्वफलपुष्पलताद्रुमाः पिकालिकेलिहंसाद्याःक्रीडावापी|
ध्वगस्थितिः १८ शैलेभपौषधीधातुवंशकिन्नरनिर्झराः शृंगपादगुहारत्नवनजीवाद्युपत्य
काः १९ अरण्येऽहिवराहेभयूथसिंहादयोद्रुमाः उलूककाककपोताग्नासिद्धभट्टदवादयः २० राम ७
आश्रमेऽतिथिपूजैणविश्वासोहिंस्रशांतता यज्ञभूमौमुनिसुताद्रुसेकोवल्कलंद्रुमाः २१ मंत्रे

लज्जालालकनालं दैन्यं लिंगं गाणीरणपहिरणपसैन्यं १६ अंजनाजिनयानारककांचनाननकाननं
हाटकं नारकं नाथं नेत्रं चेलं रसातलं १७ स्तनं सदनं स्थानं निदानं रथ्यं च वंदनं अतरं लक्षणं लक्ष्मं श।
स्त्रशास्त्रं दलं हलं १८ एते नपुंसकलिंगाः ॥ आशास्ते ॥ स्निचकास्ति निंदति स्तजेम्याशंसति क्रीडति ध्मा।
यत्यर्चति याचते घृतिहरन्मारा ध्यतिव्रसपति शेते गच्छति घतिनयम याति हंति हंती हृते ॥ स्त्राति स्नाति।
ददाति याति जपती माद्याः क्रियाश्चिंतयेत् १९ इति सामान्यशब्दानामदितीपंकुसुमं ॥ अथ वर्ण्यानि क
थ्यंते तानि यानि कवीश्वरैः महाकाव्यप्रभृतिषु प्रबंधेषु बबंधिरे १ राजा राजवधूपुरोहितकु
मारामात्यसेनाधिपा देशग्रामपुरीसरोब्धिसरितोद्यानं वनाश्रमाः मंत्रो दूरप्रयाणमृगया
श्वभर्तुर्निंदूदयादी वारो विरहस्वयंवरसुरापुष्पावचरेवलायतं २ नृपकीर्त्तिः प्रतापाज्ञादुष्टशास्ति
विवेकता धर्मप्रयाणसंग्रामशास्त्राभ्यासनयक्षमाः ३ प्रजारागो रिपौ लादिवासीरपुरभूपता।
औदार्यधैर्यगांभीर्यश्चैर्यैश्वर्यमधिप्रमादयः ४ देवांसोभाग्यलावण्याशीलशृंगारमन्मथाः॥
कपोलाधरनेत्रभ्रूकटाक्षरदभाषणं ५ गंडबाहुकरोरोजनाभीमध्यवलित्रयं श्रोणिश्रोणि
जंघोरुगतिक्रमनखांकमात्र ६ पुरोहिते नीति विदस्मृतिः शमवाक्प्रवि. ब्रह्मण्यो विमला च।

क० क०
८

त्कर्वः ३३ सूर्ये किरणान्तरविमणिश्च कांबुजपथिकलोचनप्रीतिः तारेंदुदीपकौषधिवकतमम्भोरकु
मुदकुलदाप्तिः ३४ चंद्रे कुलटाचक्रांबुमानिविरहिजनमोत्तिदौज्वल्यं जलधिजलवृद्धिकैरवचकोर
चंद्रात्रमदंपतीप्रीतिः ३५ विवाहे स्नानमृदंगमभूषाप्तूर्यनिर्घोषाः वेदीसंगीततारलीलाजमंग
लवर्त्तनं ३६ विरहे तापनिःश्वासचिंतामौनकृशांगता अब्दसंख्यानिशादैर्घ्यजागरः शिशिरोष्म
ता ३७ स्वयंवरे प्राचीरत्नमंचमंडपसज्जनं राजपुत्रीनृपाकारान्वयचेष्टाप्रकाशनं ३८ सुरा
पाने विकलिता स्खलनं वचने गतौ लज्जामानच्युतिः प्रेमाधिक्यं रक्तनेत्रता भ्रमः ३९ जलके
लौ सरस्तोभचक्रहंसापसर्पणं पद्मम्लानिपयोबिंदुर्ग्लौगोभूषणच्युतिः ४० सुरते सात्वि
कभावाः सीत्काराः कुचमलादनता कांचीकंकणमंजीररवो धरदलन्दतं ४१ वर्ण्येषु वर्ण्य
भावानां दिङ्मात्रमिह कीर्तितं सुधीभिश्चिंत्यमानानां भवत्येवमनंतता ४२ असतोपि निवं
धेन निबंधेन सतोपि वा नियमेन च जात्यादेः कवीनां समयस्त्रिधाः ४३ असतोपि निबंधो यथा
रत्नानि यत्र तत्राद्रौ हंसाद्यल्पजलाशये जलेभाद्यं तमोनद्याम् अंभोजाद्यं नदीष्वपि ४४ तिमि
रस्य यथा मुष्टिग्राह्यत्वं सूचिभेद्यता अंजलिग्राह्यता कुंभोपवाह्यत्वं शशि विषः ४५ कृष्णत्वं

राम
८

पंचांगता शक्तिमद्गुणोपायसिद्धयः उद्यमाभिमंत्रनीपायस्थैर्यमन्त्रिमादिशत्रुकृपः २२ दूते स्वस्वामिते
जः श्रीविक्रमौन्नत्यकृद्वचः शत्रुद्रोहाभकथोवेशारद्यं धार्ष्ट्यमभीतता २३ युद्धे च वर्मवल्गावाररजांसि
तूर्यनिःस्वाननादाश्च मंडलरत्ननघः छिन्नातपत्ररथचामरकेतुकुंभमुक्तासुरीवृतभटाः सुरपु
ष्पवृष्टिः २४ प्रयाणे भेरीनिःस्वानभूकंपबलधूलयः करभोजध्वजाघण्टाः कृशाकटवेशराः २५
मृगयायां स्वसंचारो वागुरानीलवेषता भटवृंदकामृगत्रासः सिंहपुंगतिस्वरा अश्ववेगित्व
मौन्नत्यं तेजः सद्दानसंस्थितिः खरोत्स्वानरजोरूपं जानिर्गीतिविचित्रता २७ गजे समस्त्रयोधित्व।
मुच्चत्वं कर्णचापलं अरिव्यूहविभेदित्वं कुंभमुक्तामदादयः २८ सुरभौ दोलाकोकिलमारुतस
र्पगतिलकदलोद्भेदाः जातीयपुष्पचयाम्रमंजरीभ्रमरझंकाराः २९ ग्रीष्मे पाटलमल्लीतापस
रःपथिकशोषवातोल्काः सक्तुप्रपाकं प्रपास्त्रीमृगतृष्णाम्रादिफलपाकाः ३० वर्षासु घन
शिखिस्मयहंसगमाः पंककंदलोद्भेदौ जातीकदंबकेतकिझंझानिलानिम्नगाहलप्रीतिः ३१॥
शरदीन्दुरविपटुत्वं जलाघ्नतागस्त्यहंसवृषदर्पाः सप्तच्छदसप्तसिताभ्रधान्यशिखिपक्षमद।
पाताः हेमंतेदिनलघुताशीतयवस्तंवमनुयकहिमानि शिशिरेकरीषधूमकुंदाम्बुजपावकाः

त्तिः ऽनुप्रासः सतेनैवसना याकाव्यपद्धतिः २ गतालंकरश्लोको पिकालवं घो विराजते वर्णोस
घोर्णवोदीर्णसुधाविस्यन्दिनी यदि ३ मृगनाभिसना भिश्रीः श्रीकंठाकुंठकंटक ननोयतोय
दप्रायो घना घन घनद्युतिः ४ स्वर्धुनीत धुनीतिपति पवि॰ ऽर्जरनिर्जरा मेदुरापादुरायावामन्द
कं॰ कं॰ ९ नारदतानदतनत ५ अर्घमावर्घमाहात्म्यः कोकशोकविमोककृत् कीनाशभीनाशकवः
प्रवालप्रवलछविः ६ घनाभोगेनभोगेलीसेवतेदेवतेश्वरः वंदेहगतसंदेहं विमलं कमल
नवः ७ स्फूर्जद्धूर्जटिसंकाशः कोपगोपनिकेतनः वैरीमर्दीकपर्दीव निसंदृष्टरूदृवत्
८ ऐणेशासंकाशो गतार्तिः कार्तिकेयवत् श्रीमानरामाभिरामश्रीः सत्रिविक्रमविक्रमः ९ विष्णु
८ पस्वरूपश्रीः क्रतुपुरुषपौरुषः श्रीवत्सलांछनछायो धरणीधरदुर्धरः १० विष्टरःश्रवसा विष्ट
श्रवनापद्मनाभवत् ययाजराजराजश्रीः पितामहमहामहान् ११ कश्चित्कुशवनप्रायः पाक
शासनशासनः श्रीमानिंद्रशिवोनिंद्रः समन्युः शतमन्युवत् १२ निश्चिदोजाविडौजेव धनदो राम
मधवानिव दम्भजंभजिदारंभः प्रत्यूहव्यूहवर्जितः १३ महीमहीयान्संसारसारः शक्रपराक्र ९
मः संकल्पकल्पवृक्षश्रीः प्रज्ञावज्ञातवाक्पतिः १४ श्रीरंगरंगदरंगश्रीर्वलिवालिवलाद्वली

कीर्त्तिहासादौ कार्ष्ण्यं वाकीर्त्तिपापयोः प्रतापे रक्तता स्मरे रक्तत्वं क्रोधरागयोः ४६ विभावर्य्यां भिन्न
तटाश्रयणं चक्रवाकयोः ज्योत्स्नापानं चकोराणां चतुष्कृत्वं वयोनिषेधः ४७ सतीपतिविधोयथा ॥
वसंते मालतीपुष्पं फलपुष्पं च चंदने अशोके च फलं ज्योत्स्ना ध्वान्ते कृष्णान्यपक्षयोः ४८ कामिदं
तेषु कुंदानां मुकुलेषु च रक्तता हरितत्वं दिवा नीलोत्पलानां च विकासिता ४९ वर्णविन्यसदाप्येत।
तन्नियमोऽथ प्रकाश्यते भूर्ज्जत्वगि भवत्येव मलये एव चंदनं ५० सामान्यग्रहणेऽशोकस्य स्त्रांभःपु
ष्पवासमं कृष्णत्वं केशवाम्भोदिपयोनिधिपयोमुचां ५१ रक्तत्वं रक्तवं धूकविंबाम्भोजविवस्वतां
तथा वसंत एवान्यपुष्पिनां कलकूजितं ५२ वर्षास्वेव मयूराणां नर्त्तनं च वर्ण्यते न नियमस्य।
विशेषोऽथ पुनः कश्चित्प्रकाश्यते ५३ कमलासंपदोक्तस्य हरित्त्वोर्नागसर्पयोः पीतलोहितयोस्व
र्ण्णवरागाग्निशिखादिषु ५४ चंद्रे शशैणयोः कामध्वजे मकरमत्स्ययोः दानवासुरदैत्याना
मेकमेवाभिसम्मतं ५५ बहुकालजन्मनोऽपि शिवचंद्रस्य बालता मानवा मौलितो वर्ण्या देवा
श्चरणतः पुनः ५६ इति वर्ण्यस्थितिनाम तृतीयं कुसुमं ३ अथाकथादिके राजवर्णनासुप्य।
योगिनाः अनुप्रासमासिद्ध्यर्थं शब्दान्कतिपयान्ब्रुवे १ वर्णानामनुवृत्तिर्यानातिदूरांतरस्थि

भीमभीमोरुद्ररौद्रोधामधाममहामहाः मेधावेधावि स्मुजि स्मुभूरः भूरो ध्रुवध्रुवः २९ देवदेवका
लकालभीमभीमरामराम मारमारधामधाममासमासरत्नसह ३० स्फुरत्स्फुरणकपिकपिशःस
दावदातवित्तविश्व दोसोऽन्मीलन्नील श्रीःपरिमोहहरितोतिकामत्तःकामः ३१ नरानरराजंतिसरेव
कं०कु० २० सरवेदाःशुभाशुभातित्वकृशाकृशानोः वामोरुवामोरुषितोविधात्तामुक्तासिमुक्तासित्तकीर्तिनाखेखर
स्वःसिंधुतीरेऽध्यविधानवीरेलसत्समीरेकरलग्नमनीरे वसनकुटीरेपरिधायचीरेकरोम्यहंरीन
रुचिंशरीरे ३३ आनंदकंदिलपुरंदरमंदमुक्तमंदारदामनिकुरंबचकरंबिनीग। गंगामनंगरिपुरु
९ गत्तमोत्तमीगकेशगगहगमिहिलवीविभुजीमजामि ३४ इत्तमर्त्यानपामस्सपुनरुत्तघुपवत्तिनिः।
शब्दान्नसेषयोविंतिमंदिप्रानुप्रासस्मिद्धये ३५ अथानुप्रासमिश्रर्धमुपायांतरमुच्यते आदि
तांतलिपोकारदित्तातशब्दगवेषणं ३६ चित्रानुप्रासयमकशब्दनिश्चयकद्भवेत् यथा कल
खल॥गल॥चल॥छल॥जल॥तल॥स्थल॥नल॥दल॥पल॥फल॥वल॥मल॥हल॥कीर राम २०
चीर॥जीर॥नीर॥वीर॥सीर॥हीर॥तीर॥३८॥ एवमन्यत्रापि यत्किंचिद्वनमयागदितंग्रंथ
स्यागौरवत्रासत मत्त कतच्चंद्रकलापःमलमतिभिस्तद्बुधैर्ज्ञेयं ३९ इतिसमाप्तप्रथमस्तवकः।

मयन्त्रमन्त्रपुरुषः शिपिविष्टनिविष्टधीः १५ स्मरघस्मरसंकाशोभाग्यसौभाग्यभाग्यसौ धुर्य्यमा
धुर्य्यसारंग्भीः कुशलीमुशलीयथा १६ रुचिरोरुचिरोविभुः क्षमपाक्षमपासमः काशसंकाशसं१
कीर्त्तिः सर्वदासर्वकामकृत् १७ श्रीगणेशिधारिणीनाम्भ मनोहरमनोहरः राजतेराजतेजोभिः कविराजि
विराजितः १८ मणिद्युमणिद्युः प्रेस्पोज्ज्वलउज्ज्वलभूषणः उद्दामधामकामश्रीधर्मकर्मणिशर्म
कृत् १९ भूखंडाखंडलःकीडखंडकोदंडपंडितः प्रचंडकुंडलोदंडगंडमंडलमंडितः २० सन्निधानं१
न्निधानंतेकरवंनरवंदितः निनरोविनरोनूनिराजसेराजसेवकः २१ हारमणीरमणीयानाकनायक
नायिका भाविनाभाविनानेनकलिताकलितालके: २२ कांताकांतालकांतासोश्रेयसीप्रेयसीभ्रशं
कंदःकंदर्पदर्पस्मपाटलापाटलाधरा २३ रवर्बीकृतोर्वशीगर्वीनिर्वासितरतिद्युति रमणीरमणी
यासोसुमनाःसुमनाःस्मिना २४ शावरीकवरीरम्याःशवराःशावरास्तथा पर्वतःसर्वतःश्रीमान्१
मधुनामधुनागतः २५ सुधामुग्धासुधाबुद्धिर्मुग्धामुग्धाधेरधेरे मारसंसारवंतोयंरुचिरंसुवि
रंनुकिं २६ ममुनायमुनातीरेशेशवंकेशवंपुरा स्फुरदन्तेणदन्तेणस्फुटंदृष्टमरष्टतः २७ ३१
गोगोगिरिगिरिशः शंभुः शोभाभ्युताकृतः कमकमोहघविधःस्फूर्यशोम्भोरिविकविः २८॥

नानुकंपितोद्विपः प्रत्येकनामाभिधायका इति शेषः हरिगज ऐरावतः एवं विभुगजो घुनगजो ऽभ्रिगजः।
अत्र पक्षे हरिर्विभुगजोहस्ती एवं सर्वत्र गजपर्यायाश्च पिः हंते सुरादिसिंधुर्गंगा कृष्णसमुद्रोव अंबु
वाहश्चैः अब्वाः मेघश्च कृष्णात्कं कृष्णनाभीपुंडरीकं नीलोत्पलं च यमुना अरि बलभद्रो यमुनाक
क०क० ११ र्षिवा कुंभिवैरी सिंहो गजमर्दश्च कृष्णापर्याप्तसंगिनी वा चिकशब्दात् परं परोपेक्षः नीरघनो
पलसितदाहिमकरसिंधुवेणिवपुलाजाभाः सितसामवाचका इति पूर्ववत् कृष्णागात्रवटि
नीवाचकशब्दात् परं वेणपथ्या कृष्णनदीचरकीर्तिः गंगाश्रेष्ठकीर्तिः पक्षे कृष्णनदीवरस
समुद्रस्येवकांतिः नीरदोनिर्मितदंतोमेघश्च घनोपलसितः घनोपलः करका तद्वत्सितः घनो
10 मेघस्तद्रूपलसितकांतः सदाहिमकरश्चंद्रः समर्थश्चकरोच सिंधुवेणिर्नदीप्रवाहः समुद्र
केशविन्यासोच वपुलाजाभामहती अश्वधान्यसेवाभायस्यकृष्णस्येव यथा वहत्क
लभवच्छायमस्मंधकारातिरोधत्तिः सदाधिकेश्यावच्छायोनेकपायसवच्छविः वपुर्महो राम ११
दधिच्छायं विभ्रति सैंधवकांतिमान् स्फटिकाचलसन्निभो यस्यांशुकरूचिं वहन् धौतो
वरश्रियं धत्ते स्फाटिकांता श्रियान्वितः अर्जुनः पुत्रवियोगोत्तमेवमादिसमुल्लयेत् रक्तश्वेतो

उद्दिष्टवर्णनिर्वर्णः प्रकीर्णसंरम्भमासह मृदादिभ्यस्तिपंचेहक्रुसुमानियथाक्रमं २ श्रोतमादिभिरिर्मिन्न।
स्याद्दिष्टवस्तुद्वयस्यपत् अभेदः क्रियते भेदबातननस्मादुद्दिष्टवर्णनं २ सितक्रमो विधुहरिशितताराभ्र
कनागराजघनसाराः रामपयोराशयर्जुनसिंहीजानंतचंद्रहासाभाः ३ विधुश्चंद्रो विधुश्चंद्रहरिः
सिंहश्चालक्ष्मश्च सितीधवलेमचकोरौताराम्नक्षत्रं अभ्रः कनीनिकास्त ४ अभ्रकं गिरिजमाकाशश्च॥
नागराजो गजः शेषश्च घनसारः कर्पूरो मेघश्चेन्द्रश्च रामो बलभद्रो दशरथिश्च पयराशिः दुग्ध
समुद्रश्च अर्जुनः श्वेतः पार्थश्च सिंहीजः सिंहोराहुश्च अनंतो बलभद्रः कृष्णश्च चंद्रहासः चंद्रहार
सेरवड्गश्च शंखकरतारकेशासदाकाशसोमकेशताल्लांका नीलांशुको धिकेशोरिष्टसादासि
वयकलकंठाः शंखकरः कंबुकांतिकश्च तारकेशश्चंद्रउज्वलवालश्च सदाकाशः स।
र्वदाकाशः सद्मनंच सोमकेशः शिवोनभोवालश्च तालांको बलभद्रस्तालकंलकेश्च नी
लांशुको बलभद्रः कृष्णकांतिश्च अधिकेशः अधिकशिवः अधिकवालश्च अरिष्टकंकाक
श्चारिष्टः सदासितवपुः सितपीवस्त्वंकृष्णसपः खड्गसमूहाश्च कलकंठोहंसः पिकश्च पिकेपारव
तेहंसेकलकंठः कलध्वनो हरिजिष्णुघनाधिभोगजाः सिंधुमुराजितः अजोवाहोवादिकमाधमु

रत्नोपलस्तनकांतिर्गोपछविपेशलः नारकूटिर्स्वसहः पद्मेऽसारकूटा वीतिः स्वयंप्र
भोत्तीर्णाक्षि रोपतितार्प्यकांतिः रविगरुड छविः पद्मेणापतितिबिंदुस्त्वसमतार्प्य स्तुरंगमः वा
कं॰ कं॰ १२ मदेवगिरिः मनोज्ञमेरुः कैलासाभ्रा लोहितनीलोपुष्कर हरिविद्रुमक मलकस्मरल
नि सिंदूरभूषणोत्पलधनंजयाभोजिनी पलाशानि पुष्करं पद्माकाशयोः विद्रुमः प्रवा
लविशिष्टरत्नयोः कमलं पद्मयानीपमलयोः कस्मरत्नं कौस्तुभेंद्रनीलयोः सिंदूरभू
षणं सिंदूरालंकारगजयोः इत्पलमुत्कुष्मीसेंदीवरयोः अंभोजनीपलाशं पद्मपत्रपुटकि
नीपत्रयोः कमलाधिपपद्मेशोनागजित्सूर्यभूस्तथा रत्नाकरवरश्रीकः सदाधिक
मलद्युतिः कमलेतिसूर्यकृत्स्रो नागजिद्गरुडोनागस्पर्द्धीच सूर्यभूः सूर्यद्रुवोपम
श्च मदासिंदूरभूर्वैतालकलयं पत्रलिनाश्रियं स्फुटशोभनतां सश्रीवराग हस्तां मिदीधि
तिः एवं सुसंपन्न रवप्रभः विद्रुमणिदीधितिः प्रवालछायः कलभानुमितछविः श्री राम १२
वत्सांकद्युतिः कलंकमलवद्वपुर्घहन्न् पीतश्यामो कुसुमावरमधुजिध्वांतजेतारः विष्णु

हरिश्चविधुस्तु रशतपत्रसूर्यकांताश्चा: नवहंसमहायमाक्षांदेवा: कविमलकीलाले हरिश्चंद्रसू
र्ययो: शुचि: श्वेतवैश्वानरयो: पुष्करंजलपद्मयो: महापद्म: श्वेतनागपद्मेच श्वर्क: स्फटिक।
सूर्ययो: कमलंजलपद्मयो: कीलालंजलरक्तयो: सुदृल्लादिभिर्भानोरस्तान्नेनाउेनरदांशुके:
जलेभोजनमशोभाभि: सरोजकुमुदादिभि: भानो: पद्मस्मात्सुहृदउल्लादिभि: सितरक्तोपथा
रविभिन्नेचंद्र: रवितुल्यश्च भानुरत्नंसूर्यकांत: रविपद्मरागोच श्वग्निरक्ते सूर्यकांतोग्निप
द्मरागोच रदरदांशुकंदंतवस्त्रेषमयेस्च जलजशोभाजलजावासोशोभावेतिपद्मकांतीच॥
एवंसरोजाविशोभासरोजस्याहिशोभा पक्षसरोजाविश्चंद्र: कुमुदारिशोभाकुमुदस्याहिशोभा पक्षे
कुमुदारिरादित्य: सूर्यापलस्सितद्युति: पीतश्वेतो गौरद्विजराजकपर्दशंभुहरितास्वा: हेम।
स्तोमासपद महारजतचंद्रकलाधौताः गौर: पीतश्वेतयो: द्विजराजोगरुडचंद्रयो: कप
र्द: शंभुजटावराटयो: शंभुर्ब्रह्मत्रिलोचनयो: हरि: पिंगल: सिंहश्च तार्क्षगरुड: पक्षेउच्चै:
श्रवा: हेमस्तोम: हेमायंहैम: पक्षेहिमसमायं श्वष्टपदंस्वर्णशरभयो: महारजतंस्वर्णरूपयो:
चंद्र: स्वर्णशशांकयो: कलधौतंस्वर्णरूप्ययो: सुशोभितारकूटश्री: स्वर्णस्तोमसमद्युति:॥

तापिच्छनीलेंदीवरकाचक्लपः १सावङ्गतमृंगारोकटाक्षोलिःकनीनिकाः ११ नीलीजंबूफलं मुस्ताका
चकृत्स्नानुकीर्तयः भिन्नघ्रायागजोगोरखलाताःकरणादयः १२ शोणानिभौमतीनृपीसूत्रामनकुं
मतत्तकाः गजेंद्रगोपरवद्योतविद्युत्कुंजरविर्दवः १३ दिग्विंबाधरजिह्नासकृ मांससिंदूरवातवः॥
कं०कं० हिंगुलेंकुकुटशिखातेजःसारसमस्तकं १४ माणिक्यंहंसवंपंकजंभुकमर्कस्योमुरवं चकोरको।
१३ किंजापारावतनेत्रनरवागतयः १५ पीतानिव्रसजावेंद्रगरुडेभ्वरस्जटाः गौरीद्वापरगोमूत्रम।
धुवीररसासवः १६ हरिद्रारोचनाभरीतिगंधकेदीपपंचके किंजल्कवल्कलेशालिहरित।
12 लमनःशिलाः १७ कर्णिकाश्वकवाकवानरीसारिकामुरवं केशवाम्रकमंडूकपराकनकाद
यः १८ धूम्रगणरजोलूताकरमोगरहगोधिका कपोतमूषिकोरंककाकेकंठरवरादयः॥
उपमेपमेशोभातिशायरव्यापजायकयापियुक्ता।विशेषयोरलेकतमुपमानंकुर्वीत तथा।
स्मरनिकरकरागमगमगमपानशोलत्तुमितनरलङ्गधाभोधिकछोलकांतिः रुहिनगर
तनुजानन्मम्भलेशचूडागमनगलितगंगाप्रोतशीतांशुगौरः हिमकिरणमरीचिव्यूहवि।
भ्राजमानस्फुटिकशिरवरिशृंगस्पर्द्धमानांगकांतिः ३ तिप्येतानि मुकुटगलितगंगाती राम १३

कांत ध्वांतजेतार विधुतकांत ध्वांत हैविनहरिस्वर्णविच्छायाः विधुनकीनामेघः विधुर्दिवकांतः सू
र्यः ध्वांतस्पर्द्धी चक्र हरिः हरिवत् स्वर्णतिद्युत शोभनः समुद्रः इति द्वितीयस्तबके ३ दिव्यवर्णनं नामप्रथ
मं कुसुमं १॥ ॥अथ श्वेतानि सुधांशुः चैव ऐरावतः शंभुः कीर्तिः सिता शरद्ध्वनाः प्रासादः सो धनुर्ग
रः मंदार हिमाद्रयः १ सूर्येंदुकान्त कुमुद कर्पूर करक भारजत देहली निर्मोक भस्म हिंडीर स्वर्ण वंदकर
काहिमं २ हारो एरावणः सितता स्पिस्त गंडिभ रदाः भकं शेषाहि शर्करा दुग्ध दधि गंगासुधा
जलं ३ मरालसिकता हंस बकके रवचामरं रंभागर्भः पुंडरीक केतकी शंखनिर्झराः ४॥
शेषसिंह ध्वज घनं चूर्ण शुक्ति कपर्दकाः मुक्ता कुसुम नवनदंत पुण्य पाशयागुणाः ५ कैला
श काशाशोक पूर्व सहास वास व कुंजराः नारदः पारदः कुंदरव टिकास्फटिका दयः ६ कृष्णानि
केशावः सौरिवीस्व दुंक राहवः विधांजन द्विपत्ता हिवनभैरवरा त्तसाः ७ शिवकंठ घन
हैपानरामधनंजयाः शनिद्रुपदजा काली कलिके लपमासुराः ८ केशकज्वलकस्तूरी
रज पद विदूरजं विषाकाशकुहूश्वस्त्रागरुपापत मोनिशा ९ मसीपंकमदांभोधि
यमुना धूमकोकिलाः गोलांगूलादयगुंजाग्रकाकरवंजनकोकिलाः १० गवलताल

कं०क०
२५

भुजंगालहरिभरमनाभिशोभितेयम्भवानी इति क्षितीपस्तबके वर्णवर्णनं नाम द्वितीयं कुसुमं २
संपूर्णगर्भवत्तानि मुखपद्मे दुर्दर्शनौः चक्रारघट्टतिलकं मृदंगपुटशाणकाः १ आवर्तकमठोलना
गहनतत्रपूपकं आलवालमहीजालचर्मकं स्थालकादयः २ रत्नानि राहुनारंगस्कंधधम्मिल्ल
मोदकाः रथांगलावकं कुंदं कुम्भिकुंभांडकादयः ३ त्रिकोणानि हले सात्तिकाभाज्ञावह्निमंडलाः स
मत्तराचिदंभौलिशृंगाटशटादयः वक्राण्यपत्यकभालभ्रूरवांकांकुशकुंचिकाः भग्नकंकणव
ल्लेंदुदात्रकुद्दालचंद्रकाः ५ प्रकाश्यं किं प्रकं विद्युत्कटाक्षेंद्रधनुःफणाः पुरोधःकरकोले
मदंतसिंहनखादयः ६ तीक्ष्णानि प्रतिभाहीरकटाक्षादुर्वचोनखाः गुरुण्यसन्मुखद्वाणि

13

कपाटस्तनवृद्धयः ७ मुखदानि शशीगीतपुष्पलक्ष्मीसुतोद्भवाः नष्टाधिसुस्पृहालब्धवि
सुकप्रियसंगमाः ८ दातस्वातंत्र्यविद्यासंतोषवृद्धयः दुःखानि पारितंत्र्याधिव्याधिमानच्यु
तिविभ्रमः ९ कुभार्य्याम्लेच्छकुग्रामवासकुस्वामिसेवनं कंन्यावहुत्व वृद्धत्वेनिवासः परवे
श्मनि १० वर्षाप्रवासदुर्भिक्षकुमनोरहलंकषो स्थिराण्यपाङ्गोभटः साध्वीधर्मोसितो धर्म्मा
मनः ११ अस्थिराण्यपबलादोलापांगयोवनदुर्जनाः स्वामिप्रसादेभकर्णस्वर्णमत्स्या।

रक्तोत्पलमालास्नपितशिशिरकंठस्पष्टरूढदेहवपुषि: अभिनवजलवाहव्यूहधाराविमुक्तांजनगि
रिगरीय: श्रृंगतुंगीगलक्ष्मी दिनपरद्वपुत्रीगर्भनीलारविंदप्रसरभ्रमरमधुपाली पत्रविभ्रमल
क्ष्मी: जलघ्रापनशारीरस्फुरितरोचि: प्रपंचच्छुरितसरिदधीशभ्राजमानागवपुषि: इतिकृष्ण:
मसृणघुसृणपंकपंगगर्भचन्दनगान्धी कुचकलशपिधानोद्यानकौसुंभकांति: तरुणितरणिकांति
व्रातसंसर्गसंगतकमलदलनिकायश्यायकाम: प्रभोर्मि: अभिनवरविरश्मिद्योतितप्रान्तभूमि
रवकलसदशोकस्मेरपुष्पोपमान: परिकुपितमृगाक्षीलोचनप्रान्तरोचि: छुरितकमलकांति
त्वंमकंकांशकांति: इतिरक्तं मधुरिपुपदनिर्यज्जाह्नवीवारिपूरस्नपितगरुडपक्षप्रसंलक्ष्म
लक्ष्मी: तरुणकिरणमालिस्फूर्जिदंशप्रवाहस्नितकनकशैलस्पर्द्धिवर्द्धिष्णुकांति: तरुणत
रुमृगाक्षीगंडरोचि: प्रचंडच्छुरितकनकवर्णैर्निसमसंकाशलक्ष्मी: इतिपीत: इत्यादिसदृशोप
दृशोनोपमेयं यथा अमरनिकरपांथ्याविस्फुरन् कामधेनुस्तनगलितपयोवज्झरतीभाति
यस्य हिमकिरणमयूरवशातभिन्नेंदुकांतप्रसरदमृततनुच्छायापयस्वात्यो विभाति इत्यनुत्तनुज
विपत्तित्रयपुधाक्लिष्टगर्भेद्रिसद्मतसमानारेजिरेयस्यवान्त: मदनकदनचूडाचंद्रयोवि

नां॥ऽंगुल्यंगुष्टकरभं नखपर्व चपेटकं २५ कंठः शिरोधरा स्मश्रु मुखोष्ट चिबुकं हनुः स्युस्तालु
रसज्ञा जिह्वा नासा भ्रूगंडलोचनं २६ अपांग स्तारका कर्णौ भालमस्तकमूर्द्धजाः यथासंभवमेते
षु वर्ण्यं स्त्रीपुंसयोर्बुधैः २७ विप्रपदमनोहरो विसुवत्स स्थलवत् द्विपादरचित स्थितिर्नृपव
कं०कं० २५ त् सदाचरणस्थिति विभ्रमः भामिवत् गूढपादग्रंथिर्मंदिराकर्षणरज्जुवत् सुश्लिष्टपार्ष्णिर्विजीगीषुवत्
जंघालसत्कांतिभृंगवत् सज्जानुगतिर्वैभयोधनिकवत् रम्भोरुकांतिः कंदर्पवत् सुवृत्ताणनहर्ष
घनुगणेशवत् कटिकांतिस्थितिविभ्रमतन्नृपतिवत् सन्नितंबमोदितोयस्तपुरुषवत् सदाभनितं
14 बालवृत्तानंदकुमारवत् नववलित्रितिकांतिपाटांलसमभूभागवत् धीरोपस्था रोपितोर्जुन
वत् नवकंकुंदरचित शोभः शिशिरवत् सर्वदारोहवेशालः सुभगवत् सत्तघनोवर्षाकाल
वत् सदापिचंडसंबंधो नृपतिवत् नाभिभूतं स्थितिबहन्मनस्विवत् धृतवलिशोभितःकें
वर्त्तवत् द्विपयोधरसाटोपोन्नृपवत् कुचेशाटोपभासुरोऽधमवत् मंजुलकुचाग्रविभ
विभ्रमनवत् उच्चैररंकसमन्वितोऽ कालवत् स्पष्टमुत्संगवेशालः प्रातर्भ्रंकवत् रंजो
रोमाश्रितोरङ्कवत् सदासंघपक्षविराजितः पातालवत् समांसलक्षविः सिंहवत् न राम २५
वकत्तीतःश्वपनवत् विभजति मनोरमोन्नृपवत् सुपार्श्वभूषितोरावणवत् विलासवन्

कपिश्रियः १२ मंदगानिशा निद्रानिद्रावहं सगजस्त्रियः क्रूरस्वराः काकवृषवराहोष्ट्रखरार्द्द
भाः १३ वलिष्ठान्यनिलो विष्णुर्गरुडो हनुमान् प्रभः महोवराहः शरभः सप्ततिद्विताः गजः १४ पु
हलीवाली बली भीमः सखी शेषः पुराकृते सरूपान कुलैलाश्विननलकूबरमन्मथाः १५ उपमा
नि स्मरतावाधिप्रतापाद्दुर्वच स्तपः माधुर्यैश्वर्यचातुर्यमर्यादाकौशिकीर्त्तयः १६ तेजस्वाकृप
रवाङ्कुपसौलक्ष्णपराक्रान्ताः आशापदानदाक्षिण्यशीलसौम्यसुवेशताः १७ सत्त्वोचितस्मक
लावत्समानभक्तिः कृतज्ञता १८ प्रतिभाप्रज्ञाश्रद्धामेधोपमस्पृहाः १८ दयानयार्जवाचारसं
तोषमितिभाषिताः विद्याविवेकविनयारोग्यसौभाग्यवकृताः १९ उत्साहित्वकुलीनत्वनि
र्द्वेषित्वमहेच्छताः सुबोधतोपकारीत्वाभमानिकोजितस्वना २० प्रसादवृत्तिमाधुर्याधिगमसु
सुहायताः श्रीमाहात्म्यमहारंभनिर्द्वंभत्वाप्रकीर्तिताः २१ बहुश्रुतत्वसौजन्यपरिच्छदाप्रमादिताः
जितेंद्रियत्वागर्ववित्वस्वधर्मैकतानता २२ अथ सर्वांगिवर्णनं॥ ॥प्रपदौ गुल्फपार्ष्णिजंघा
जानूरुवर्त्तुलाणं कटित्रिकनितंबस्फिक्वस्सुपस्थककुंदरं २३ जघनं जठरं नाभिर्वलिवक्षो
जत्रुचुकं क्रोडगे शेशेजत्रुरक्षांशकक्षकौ पार्श्वमध्यमं २४ प्रगंडः कूर्परो हस्तः प्रकोष्ठमणिबंध

रत्नपुललाटश्रीर्भगुकच्छवत् उत्तमांगस्थितिविभक्तकंदर्पवत् मराचाल मनोहरो वृन्दावत् क
लेवरस्थितिविभक्तकुवकुंठेरलसद्युतिः सुभटवत् अधिकेशश्रियविभक्तनंदिवत् कचरोचितः
क० २६ समुद्रवत् कलेवरस्थितिविभक्तकुमारीवत् सुसंपल्लवपूरमोत्पवत् सप्तातंदधिकविग्रहो
दैत्यवत् उच्चैरंगमनोहरोरंगवत् नंदनवत् अधिकायस्थितिविभक्तकृपाणवत् विशिखिवा
हीनभोगसंगतशरीरो विपन्नासनः सुदर्शनान्वितः शिवकृष्णपरमहंसितश्रीः सुशोभनगर
स्थितिः महासेनानुयातो विष्वक्सेनोल्लासितविग्रहः समुद्र इव समानघनरसभासितो वकुल
15 वारेणो नदीनदेशसुधामाश्रयश्च सत्यलोक इव हिरण्यगर्भरुचिः सोमेश्वर इव प्रभासंग
तः रविरिव महोदयान्वितः अनिरुद्ध इव सदोषासक्तिः अद्भुतसारसागर इव पारिजातः रो
हण इव सुरुचिरमणीरमणीयः चंद्र इव बलक्षमोदितश्रीः प्रावृषेण्य इव सुसंघ इव संमान
संगतः क्षात्रिय इव सदाचारप्रियः देव इवातिसंपल्लवसुधासंभोगी प्रावट्काल इव सुरक्षो राम २६
यतः सूर्णीर इव सदारोपचितः वैद्य इव सुस्था मोदितश्रीः वरिणि गिवत्पोपनवसद्भक्तीः
सुराष्ट्र इवाधिकंगौरचित्तस्थितिः मंगा इव प्रियगोमयचितागे यं विभक्त नरूणीगणा इव पुरो

भ्रमः स्वरसमूहवत् अधिकसारभ्रगंडभूषितोः श्वरणवत् उत्पलकपोलाभ्याधरो रक्तरोगिवत् प्रहस्त
स्थितिर्वैशालो रावणसैन्यवत् बाहुधावितो ऽपि भपरिसरवत् विप्रकोष्ठस्थितिः प्रणायवत् लसन्मणि
बंधभासुरो मुकुटवत् करभासितो विनिर्जीगुलिकांतः कालहृष्टवत् स्फुरत्करभोगजाननवत् नरव
रस्थितिभासुरः शिशिरार्कवत् सुपर्णभूषितो मेरुवत् उत्पदस्थितिः तीवूलिकपणवत् अधिकं
ठमनोहरो मंत्रिवत् गलत्प्रापासुंदरः कम्पपद्मेंदुवत् उल्लसितशिरोधरान्वितो वनवत् अधिकंठ
मनोहरो मंत्रिवत् सुग्रीवोदितविभवो रामवत् अधिकंधरान्वितो न्यवत् सदाश्मश्रुतः कांतः पर्वतवत्
स्फुरन्महादंष्ट्रिकांतः पल्लवत् मुखरोचितविभवः कथकवत् प्रफुल्लास्यमनोहरो नर्तकवत् बहुधाव
दनस्थितिः सैन्यवत् अधिकाननशरोभ्यविस्तुर्गिरिवत् मधुराधरः कुसुमबाहुवत् हनुमद्विभवान्वितो राम
वत् महास्कंधकायशोभितो नरसिंहनखाग्रवत् सुसंपन्नसुतालुनो रेणुकाधिरोवत् उच्चैर्दनभासुरो
वाजवत् रजसानवर्हिसमुत्साहो धारुवादिवत् कलयन्नासिकास्थितिं वाद्यवत् नवभ्रान्वितादि
सुपालवत् सदांगलाभो वणिग्वत् सदालोचनभासुरो मंत्रिवत् सुदर्शनमनोहरो मयूरवत् उल्लासि
तरामो वसंतवत् अधकर्नासितं वहन्नहरिद्रुवत् वहन्वैभ्रवणस्थितिं कैलाशवत् उच्चैःश्रवः
स्थितिं वहन्निंद्रवत् धूतलाभासितस्थितिविभ्रतकवित् अलिकांतस्थितिं विभ्रत्पद्मवत् स्फु

वियोगीव विस्तारितालापः समुद्रः रत्नवतीव समासमाना स्त्रीः गिरिरिव पद्माकरसुस्थितः स्वर्गइ
व सदानवारिः गजः गणेश इव परमोदकरुचिः वराहः जैनन्यय इव बहुच्छपणः वणिक्॥
नारद इव कलहावस्थितः कामिनीजनः मुकुर इव सहनुमानः तार्क्षिकः निर्मापार इव स्थुल।
कं॰कं॰ लणः वाजी कविरिव बहुलोकः कपाट निशीथ इव प्रबलतमावाहिनी भूमंडल इव गिरिप्रा
२१ न्तप्रियं विमाणः रावणः विस्फुरितसदारमानवशीतिकृत प्रावट्कालः मणकविरलोक
इव समरसोपचितवारः गिरिः वृषपिल इव सततदत्ताश्वितः पुरिप्राट् इति खंडश्लेषाः अथ
शब्दैरपूर्वार्थैः पूर्वभागप्रयोजितैः श्लेषाय शब्दसंश्लेषु निक्षिपेन्तरं यथा अपूर्वसुरवेशः
16 भावितरवेटशोभी उद्योतितपरागशोभः अचितगजपुतः घनवर्द्धितस्मरः छविराजितग
लः रामोदितनवश्रीः वरोचितवलः नमामनवनाथः परोचितवनशोभो प्रमोदितकर
स्थितः विक्रान्तभवोपेतः विभूषितपशान्वितः विमुक्तजनप्रियः प्राप्तपद्महारी नरोचि राम
तरत्नश्रीः रचितमणीभासुरः सततनरस्थितिः स्वामोदितवरश्रीः सुमोदितपणस्थितिः २१
संप्राप्तरससारभूषणः संभूषितग्रामयुतः संभावितमदोदयः कपोलपुत्रकपोतवत्॥

गौरसारोपश्रीः कामिनीकेशपाश इव सदामरसमधुरः दीक्षित इव सुराज्यघनटनाढ्यः दशर
थ इवाभिरामालंकृतिकांतिः नृपः नृपसैन्यमिव सफलकलक्ष्मीकं संज्ञंवीरगणं विभ्राण वि
श्रुवक्तः स्थलमिव पुन्नागकृतमालालंकृतं रुद्रभालस्थलमिव सकुमिनामलक्ष्मीलस्तानलं।।
कामशरीरमिव सर्वदानूपशोभितं चंद्रबिंबविशारखानुगतं समुद्रमिव विद्रुमभूषितं रामसैन्य।
मिव संत्तपावनविभवं रविमिव तपिछ्पविराजितं नेपालमिव राजितास्त्रश्रियं देवमिव वकुधा
मपुष्पश्रियान्वितं वनं हिमवंतमिव सदागजानिमनोहरं श्रृंगारोपरचितवकुशोभं वनान्वितं
नगरं नारीव श्रृंगारोपचितस्थितिः सर्प इव सद्विषाणां श्रियं विभ्रत् लोह इव सदावपुष्पवि
राजी वृषभः नृप इव विपक्षोपचितविभवः रण इव स्फुरद्विपक्षस्थितिः तडाग इव शतपत्रवि
राजितः पक्षी पद्म इव सदामोदरसोदरः शरत्काल इव उच्चकैरवभूषितः-गिरिरिव कंदर
चितशोभः मेघः प्रावट्काल इव समुपाश्रितः रावण इव सकलंकाभोगः रविरिव सुधामो
दितश्रीः चंद्रः स्याणुरिवापत्रपः गज इव परमोल्लालाविलासी स्वर्ग इव सुकश्रियं विभ्राणः
कामुकः कुरुचंद्र इव स्त्यर्थसंगतः भृंगा इवाधिकमलोल्लासी उर्तः नारागण इव तिमिरोचितः

क० १८

द्रोंकसंशोभिसत्त्वमासमलंकृतः भूमिः सदाव तिसमुद्राली संतवाता लवैभवः अधिकासानसारश्री
विधुनीत प्रियंवहन् वनादि स्वर्णस्थितिमनोहारीसनीरो चितस्थितिः संतलक्षण विद्योती सदंभः
स्थितिपवलः जलधरः संपल्लवेश्रमनिस्थीयीसदनास्थितिजासुरः पद्मनः स्थितिमुद्रिभनसु
श्रीभनिलयस्थितिः अधिकेप्रीष्मसंशोभीसर्वदावालसद्युतिः आकारः अचलस्थितिवि
द्योतीसदास्थिरचित्तद्युति सवरीचित्तलक्ष्मीकोमनोज्ञातरलक्षमः स्थिरादिः उपकंठस्थि
तिविभ्रनसनीठस्थितिवेशालः अभ्रश्रीस्थितिविभ्राजीगंजीवुनिकटस्थितिः समीपंप
रमश्लाघी विशदच्छायः स्वचलच्छायोरूघनिभः आपनद्धांगः कांतोगेनप्रसरोत्सन्नलंद्वि
17 तिमापन्नः उक्तंवैपरीत्यं इतिद्वितीयस्तवकेननीयंकुसुमं॥३॥ ॥एकमात्मेंद्रहस्यप्रव
गजास्यरदप्रभृकरक् इयंपंतनदीकूलासिधारारामनंदनाः १ त्र्यंकालाग्निभुवनगं राम १८
गामर्गेशिरादृग्गुणाः गीधारेखाकालदासकाबंभ्रलग्निरवावलिः २ संध्यापुरःपुष्कराणि
रामविष्णुज्वरांडदः चत्वारवेदवलासवर्गाब्धिहरिवाहवः ३ स्वंदत्तिदंतसेनांगोपाययाम

प्रसवलितप्रवालोपेतः प्रफुल्लप्रमदोदयः विमुक्तविरहस्थितिः मानोपयुक्तमानवघनः मारहितमा
धवोद्भासितः नरहितनगरालंकारः सुरहितसुमनोभिप्रायः रचितभ्रमरसंश्लेषैर्वर्णैर्वर्णादिनामभिः
उपमानकृतोल्लासैः साधयेत्सर्ववर्णनं अहो गोविंदसल्लक्ष्मीयामिनीकामिनीपतिः सुपर्वपर्व
तोपमभंगीमंगीकरोत्यसौ गौरीभूतकलाशालीपरभ्रमभासितोदयः सुधीवरसुतोल्लासः स्पष्टचे
तः श्रीयं हरन् सदावलाकासितश्रीर्गिरिशाचलसच्छविः स्फुरच्चंद्रकसल्लक्ष्मीर्घनसारश्रियं वह
न् कर्णिकारशितच्छायः परागश्रीविराजितः अधिकारूपसंशोभां नवेनमहसावृतः बंधु
लोहितसंपत्तिः प्रवालद्युतिपेशलः अधिकद्रुश्रियं बिभ्रत्कडारच्छविवैभवः नवधूसरसाटोपः
सदारससरलद्युतिः विभात्यधिकपीतश्रीरसभासितवैभवः असितत्वमनोहारी वकुशपामल
तान्वितः स्वभाविनीलसल्लक्ष्मीः सदारामोदितपतिः केशवमोदित आयानदीनश्रीमनोह
रः अंधकारातिरोविष्णुर्बिभ्रत्कुवलयास्थितिं स्वर्ज्जनस्थितिरो विष्णुः स्वर्गलाभचितस्थि
तिः सदाक्षिविहितोल्लासः सुरादासनपार्चितः सर्वोमासंगविधेतिमल्लभोगमनस्थितिः अभो
नद्युतिरो विष्णुः सदाकाशश्चित्तस्थितिः व्योमः स्वयंभूस्थितिविभ्राजि संपन्नवसुधास्थिति स्फुर

वत्तः स्थलीमधुरिपोरिव कौस्तुभेन यो यं हुरं नैव रश्मानेन गणाधिनाथ भूंडे देवदेव भवतालमका
पिरात्रिः पीयमाना दन्ता भांशु विपदो भ्यासि वप्रिया सिषिद्दे कवकं पंचसंमुमीह च साध्वमूः २८ ।
कंठाय मस्यामदुम ध्यतार स्वयं च याधार इति विरे खः मुद्ददाति त्रिजगज्जयाय प्रयाणं रवौम
कं० करध्वजस्य २९ किं रोमराजी यमुनाप्रवृत्ता वलित्रिदंडीकलयन्ननंगः कस्यापि रूपेण जितस्य ।
१९ पश्चात्तमेव जेतुर्तनुते तपांसि ३० वृकोदराद्याः सहसा महाब्धिपः सहोदरास्तं परिवव्रिरे त्वं
धुहास्त्रनो हस्त्रमिवामुदूदूणाच्छिदानि दानैरणपारदारणाः ३१ पंचत्वपंचे वो जगदारंभा
य पंचभूतानि पंचशायाः कुसुमेषोरिविभु विशिखाशिस्य जयाति पंचमुखी ३२ तवोग्रमूर्त्तेः
18 शारभूः प्रतापोदध्ने षडंगस्य षडाननत्वं यत्कुंडलानीव विरेजुरुच्चैर्ष्पचंड युते द्वादशमंड ।
लानि ३३ लोकेषु सप्तस्वुदयं प्रयाति गौरवं येषां गरहोपरि सप्त तरंगमस्य सप्तर्षयो घृतापि
शिखाजटाजु पतंति ते सप्त दुहे पंत्यति गौरवं येषां गरहो नय इव ज्वन सम्भूताः २४ गोत्रं दिगो न
पशोऽष्टमूर्त्तिमूर्त्ति प्रभेते ष्ट दिशीशमूर्त्तेः अष्टांगयोगान् कलिताष्टसिद्धिः प्राणं तु दधे ष्ट प्रकृ राम
तिलां विधाता २५ अनन्तसंख्यासितयुतीनिकृता निलंकाधिपतेः शिरांसि न पापित । २९

युगाश्रमाः पंचपांडवरुद्रास्येंद्रियास्वर्द्गुजारागनयः ४ महापापमहाभूतमहाकाव्यमहामरवाः पुरा
णलक्षणानंगानिलवर्गेंद्रियार्थकाः ५ षड्जकोणत्रिशिरोनेत्रकेतिगदर्शनं चक्रवर्त्तिर्महासे
नवदनतुंगुणारसाः ६ सप्तपातालभुवनमुनिद्वीपार्कवाजिनः वाराब्धिस्वररूपांगव्रीहिवह्नि
शिखाद्रयः ७ अष्टैयोगागवसीशमूर्तिदिग्गजासिद्धयः ब्रह्मस्फूर्तिमाकरणादिकालाहिकुला
चलाः ८ नवांगद्वारभूखंडरत्नरावणमस्तकाः व्याघ्रीस्तनसुधाकुंडशैवअंकरसग्रहाः ९
दशहस्तांगुलीशंभुबाहुरावणमौलयः कृष्णावतारदिग्विश्वदेवावस्थेंदुवाजिनः १० एकादश
महादेवाःसेनाश्चकुरुभूपतेः द्वादशार्कमासराशिसंक्रांतिगुहबाहवः ११ शास्त्रिकोष्टकसेना
नीनेत्रभूपतिमंडलाः त्रयोदशास्तुतांबूलगुणाश्चपचतुर्दशाः १२ विद्यायममनुस्वारभुवनध्रु
वतारकाः तिथयःसुःपंचदशषोडशेंदुकलाविकाः १३ अष्टादशद्वीपविद्यापुराणस्मृतिधा
न्यकं विंशतीरावणभुजांगुलयोयथातथा १४ धार्त्तराष्ट्राःशतमितंकुलारकाःपुरुषायुषं राव
णांगुल्यऊर्द्ध्वशतत्रयस्ताब्धियोजनं १५ सहस्रजाह्नवीवक्त्रशेषशीर्षफणीद्विजच्छदाः रविवार्जुन
करावेदशाखेंद्रनेत्रयः १६ एतेषांक्रमेणयथासंभवमुदाहरणं एकेनभूमिदिवमेकमहीधरेण

यथेन्दुमौलिर्नतपागंगामौलिस्तुवाचकः १० भोज्यादंधःपातिलिड्भुक्तव्रतपानाशनादयः भोज्य
भोजकसंबंधायथैः सुरभक्तीधसः ११ पत्युः कांतादयितावधूप्रणयिनीप्रियांगनातुल्याः पत्न्याः
प्रणयिधवापायापतिपत्नीभावसंबंधात् १२ सख्युःसखिप्रभक्तयावास्त्रोयानासनशायाः ज्ञातेः
कं० स्वस्तनपालजाग्रजावयुजसंकाशाः ७ आश्रयतःसदनास्यासद्द्वास्तिशयप्रकारमेव वध्यादि
२० द्विजिघांसिद्विषिध्रुक्ध्वांसिशासनविपत्ताः अंतकारिसूदनदर्पच्छिदमनाद्यः संबंधोहि वि
वक्षात इतिपदाद्यन्तोपिसंयोज्याः अविमाश्रिवुधैः प्राक्कथितासंबंधिशब्दास्ते वृषभ
सतिवास्वतेशाकशरवृषवाहनः धायवितुवृषांकोपंस्त्वेवं वापाति स्तुत व्यक्तिविहांकितो
19 जातिशब्दोपिव्यक्तिवाचकः ७ यथागालिनिवास्नादिकृदन्तिगणशाप्रकीर्तिताः शब्दोविवं
चसप्तादिवाचकोविषमापुजो १८ योजपन्निनिनकृत्तशरमगघ्नदादिषु इत्यशंतानञ्पूर्वे
णशब्दोपर्विरोधिनंवक्ति यथा सितेतरोथसितपएव प्रतिपद्यते कमलः जलदादिषुपूर्व
पदेसरोजमुखेषुचोत्तरपदेषुसुरपतिसमेषुवाभयपदेषुवर्ण्यपिपरिवृत्तिः इतिपरिवृत्ति रत्न २०
सहाययोगांतयोगिकाः शब्दाः परिवृत्तसहायेत्तेमिश्रीगीर्वाणतुल्यास्तु इतिद्वितीयस्तव

त्मीर्मणिभासुराणां दधुर्नवानामपि शेवधीनां निजाम्भनीरैः स्नपिताद्रिपङ्क्तिः प्रदीपितामौलिम।
लीमजाभिः दशापितेपादनखाः प्रणोमि दिशां दशानामपि दर्पणत्वं २७ इति द्वितीयस्तवके सर्वे
नामचतुर्थकुसुमं॥४॥ रूढयौगिकमिश्राख्यास्त्रिधा शब्दाः प्रकीर्तिताः व्युत्पत्तिवर्जिता रूढाः श
ब्दाऋख्यावंडलादयः १ योगो गुणेन क्रियया संबंधेन कृतान्वयः गुणः स्यान्नीलपीतादिर्नीलकंठा
दयस्ततः २ संख्याप्यपि गुणएव वैशेषिकमतेततः पंचेषुषण्मुखदशग्रीवैकदशनादयः ३।
कविरूढिच्युताः भुजगवपुः मद्गुधरादयः क्रियाकरोतिप्रमुखा स्ततः शब्दाहरादयः ४ स्वामि
नेतृपतिभुक्पालधवलमर्थकादिभिः संबंधे स्वामिनोनामकविरूढनिगद्यते ५ भूतेनाभूप
तिर्भूभुक्कर्तृस्रस्रकृजनकमुख्याः जनिकयोनिजनिभूसंभवरुहभृति सूताद्याः जन्मा
द्यर्थाः ६ विश्वविधाताविश्वकरः विश्वस्रष्टाविश्वकृत विश्वकर्ता विश्वस्रष्टाविश्वसृक्कृवि
श्वजनकः जनकाद्यया आत्मजोनिः आत्मजः आत्मजनिः आत्मभूः आत्मसंभवः आत्मरु
हः आत्मसूतिः आदिशब्दात्स्वायनादयः धार्यात्प्राणपञ्चमौल्यंकपङ्कजभन्मंडलसम्म
नाः धावभर्तृनालिमत्वर्थशालिशेखरवासइन्ताम्भा यथाम्बूलीनव्यासध्यानाशासीद्दहरिणीतया

तदेवाय सर्वमंगला सर्वमंगलास्पदं तां करोतु ॥ प्रभविष्णुर्विष्णुः पुष्णातु जिष्णुर्जांनवः जायंतां नि
जायंतां त्रिभवभुवनवैभवं भूषयन् भगवान् भवदभ्युदयाय जीवराज्ञो वभूव वत्सरशतानि चिरं
चिरंचिरं वंचित कालः कलयपुष्कलमायुः अरिविदनंदनो मुद्रचयतु नराविलसिलावलयमा
फ० २२ लयमाहिमालयमापालय जयप्रबलरिपुकुलप्रलयकालानिल्हः अनणुगुणमणिगणसमुद्र
समुद्रयद्विगुणगणगणेयवितरणतरणीकृतगीर्वाणवृक्ष भरयभगीरथसुरपथ घुनघुषस
दृक्त विनयविनमदवनिधवनिवहमुकुटवरचरणचामीकरारविंदसहृदयहृद्यो रोदमोदमान
२० गोविंद रुद्राणीरमणचरणपरिचरणचारण समस्तसामंतसीमंतिनीसीमंतसिंदूरपूरदो
सारणकारण निःकृपकृपाणधाराविलुप्त दृप्तमेदिनीपतिमुंडलीमंडितचंडीशमस्तिसिंहिमंड
लवलवलवदरिवलदलनलीलाखंडल अतुलतुलापुरुषप्रतनमानमहादानसंतानसंतो
षितसकलभूसुपर्वसर्वअर्थिताशीर्वादप्रमोदमानमानस यशोराजहंसोल्लासलीलानिवासमान राम २२
ससंभोगभिताल्लंदमौलिलिलीलागदलितारदंतावलीमुक्तमुक्ताफलोच्छलराज्यलक्ष्मीलक्षणविक्षत
णदक्षिणदोर्दंडडिंडिरपिंडपरिपांडुराखंडयशः श्रीखंडमंडितजगदंड विलसदवनीपकदारिद्र

केलिप्रकारमेवं पंचमं कुसुमं ५ समाप्तोयं द्वितीयस्तबकः २॥ अथ पराग्नेत्तु गंगास्तुतिर्भगवदीरणं विशालाय।
स्तकुगादिवर्णनं वादितर्जनं इतिपत्रनिगद्यते क्रमेण कुसुमानि तत्र वादारिकथा कलसंसु धाकलं
समासतः अर्थप्रत्यर्थिनोपत्र विमतिः साक्षा कथा द्विधाः वीतराग कथा चान्या विजिगीषुकथा यया वादी
च प्रतिवादी च प्राश्निकोथ सभापतिः चत्वार्यंगानि तं गानि कथायां संप्रचक्षते अनिषेधः सर्वविद्यासु
सर्वलिंकायपारगः सविताकविताघकानने तर्ककर्कशः भरत्ने भारतेभित्रः प्रान्तोर्मत्रादिनाकथा॥
सुवेषः पुरुषोग्रच्छेत् सभ्यान् संभावयन् सभां अथ प्रमतस्तत्र धनित्री धर्मणां प्रति विद्याद्रुस्प्रमोदाय
मामा राशीनुदीरयेत् स्वस्वस्तु विस्तारियशः प्रपुष्पस्तु भाजि स्फुटे स्मभवते चेतेस्मी विपत्तपदन्द
यदत्ती तृणपैतैंकाद्वादातर त्वाणाय अतुल्यकल्याणभवनभव प्राजेसाम्राज्यमादय वतुःस
मुद्रमुद्रां च मेदिनी परिपालय प्रतापवता पितादि वर्णभिगोपिसाभूपाः विनायको विनायको विदस
भवतु भवतः शारदा शारदा भू विभाजितामकं कं भवन् कंठे स्फूर्णः शौर्य प्रचित प्रवितोप्यवयम
चिरमारचयतुतां अमंदानंदायमंदाकिनी संपद्यतां भंगीशाभंगारप्रेगारद दिवारिभासुराय।
गात्रमतिमात्रं भवतः पवित्रयतु सर्वतः पवतिमूलापतिः पातु गंगाप्रगादिशिराः शिवः शिवंदिश

सुधाशीकरपरिस्यंदिनाकालजलदेन निर्वापयता सर्वतः संतापतप्तं शरीरमालवालमिव कारणानि।
भस्मसंगेनोपकृतकानि कानिसौरभ्याणि नोपनीतानि काः काः संपदो न संपादिताः केषां केषां कल्या
णानि न भाजनीकृताः किमनल्पजल्पनयाऽनयानिःशेषमहोदयानामतिभूमिम आस्महे देवस्य
क० प्रार्थकसार्थकं प्रतिनिधिः देवदेवेंद्ररुद्रोपेंद्रब्रुहिएणमुद्राधरं संस्थाप्य यं नास्तवाक्ष्मसंनोदेवनपवित्र।।
२२ चरित्राणि पुरः पुरस्कृतानि नानि तिरस्कृतानि देवायसेवायत्रैतयत्रदाः स्वर्गः स्वीकृते सामंतसहस्रम
जस्रं स्वहृयति देवादेवाधिपादिवत्रस्ताः समस्तागमवनिभृतो पत्रमपाकामन देवस्यानिर्देशः को
४१ षः पोषयति मनीषीमनीषितं देवेच प्रसादस्यम्मुखे समुच्चरवीशमुखी अपि चु देवस्य महीमहि
द्रस्य देवस्य पुरसार्थपलेरभ्रांतस्पनं बहु नयनलाभस्य महस्रस्यायालोचनमनोहारिणः कर
संभृतशतकोटेरमृतभुजः संतानमालभारिणः कलकम्बलनुचेनु चामरराजिविराजितस्य स्व
यंभूमहिस्थितेः कांचनशोभावदाताः सुधर्मासभी सभासदः सुमनसः कामस्तमनोज्ञचरितं सु
रवप्रवरः प्रणायनः सुलीनो गुरुर्मनु न्नीतितंरंभासंभाविते सदानार्वदनमुपानं अहो वै चित्रमत्र राम
जनपदाः सदानयन्ताऽसनीतयः उपचितबहुव्रीहयो विग्रहाः समहाधन्वानो बहुधान्योदयोद्भ्रा २२

मुद्गविद्रावण धराधर धरातर्ज्जित धनुर्द्धर अंग बंग कलिंग भूलिंग लेलिंग मगध मल्ल यमाल मालव
मनुमनुलामी यसौवीय कीर कारमीर हरिके लकेरल कोसलान्तर्वेदि महाराष्ट्र सुराष्ट्र लाट मोरव राज
हाटक रणाट गौड चीड द्रविड नर्त्तन नर्त्तकी त्रिनिर्तकी निरूपण गीवीता मल्लय मानदोत्तम सकल सक
ल समारम्भ चातुर्य माधुर्य धैर्य स्थैर्य सौर्य सौदर्य सौकुमार्य मर्यादा रम्य पात्र यात्रा रदा दिग्गणदा दि
व्यताम दिनिपगुणगणाभिराम अनवरत कृत सुकृत शतानुकृत राम अमंद मंदरादोलदोल
यमानोद्दाम कमला विलास वास भवन भवन गरना यम भुमथन वरण स्मरण मनुष्णपजनपाल
न्यसामान्य केलवाधिवास सविकाश हर हास पन्नाश संकाश वाणि विलास निवास कालिदास धवल
धामाधिरूढ समूढ शृंगार प्रौढ मोद प्रमदालस विलसन्नयन राजीवजीवन त्रिभुवन जन मनोमनो
हर मधुकर संकेत की वनंजय सभय जन शरण नयकमल समचरण जय धरणीधर धरण जयम
दनमदहरण देवनयनाभिराम राम भिवलोचन गोचरी कमक मकरसाः प्रशांत स्वरदूषणो वद्भवादे।
उका वनमुत यमुनय इव प्रणमनि स्मदि अहिंयम प्रवस्तोदेव स्ना सत्त्वाकारः संसारमरु संचार समुद्भूत प्र
भूतखेदानां तापत्रय दतां प्रत्न मामामुस्माक मक स्मादज निमु धाकांदे विनाकेदव संबंधः अनेनेच।

कं०
२२

22

सारस्वतः प्रकाशमासमानव्रतव्रतवाणः व्रालोभ्रनुदधिमेखलाविलुठद्धवलकीर्त्तिनर्त्तकीकः
सकलकलाविलासभाजनभ्राजद्दृढभाजते ॥ इति तृतीयकथायां विवके राजदर्शनं नाम प्रथमं कुसुमं १
देवस्यो पासनवासनाशासनाकुलः स वराग्रवरः अपि वयं प्रलंब विलंबभाजो पदमुमभ्रूमहेन्द्र स्यहे
नु मां कालयतु अस्ताम अन्नाम उपमेदिनसमयचेलिमफलास्वादमोदमानजानपदस्य विकसदलक
मलसमूहसौरभलुभ्यदलिकुलकलितललितकोडम क्रीडस्मम अचलवलनमालाप्रसिलातलक
लितनिःछन्नसमनं विकस्वरनिःश्वासनिश्चलनानागन्धविभागं निस्यन्दमानसमदीद विदुयान
पीनचकोरचञ्चुपरिचितपरिचयं रागादिहारिनानासिञ्चयं निखलोपनिषन्समनसं परमहंसदत्तसं
दुरातिक्रमयेन्द्रा विरं दारकवृंद विधीयमानयन्ते नयस्तेश्वरभार्गवांगिरसवाऽऽत्मनसागोचरप्रभावे
प्रभावप्रमाभ्रतरश्रिमम उल्लाप्लावनसुरसे सुरसेव्यमानसेकनसन्निधाने निधानेश्वरशैलशिरो वि
हितरंगेतरंगे यितनीरजोदरकुंजकुंभे रे भ्रमरीणुहरए प्रवीर्णः संभारसंभाविते भवितेश्वरप्रलंब
जटाकलापे कलापिशालस्वर्वासिवेलासिनीजघनजघनावरुद्धमुग्धप्रवाहाकष्टविशिष्टप
विपिटे प्रसून धावलितवलितवलितजाःस्यरिहरिवामपादप्रहारभिदुरवप्रलांउमं उपमप्रराजसे

राम
२२

सिनः बकुलवलासङ्गेनालंकृताः लब्धसंनिधाना वैदूर्यभाजः नितीतप्रणताउच्चताभृतः कु
लीनाः सदानभोगाः मंत्रिणः सदाचाराः मातंगाः स्पृहणीयदानाः भुजगवलयाः इत्यमेतान पुरुष
भूतिभृतो रक्षिताः सुकेशाः निःकेशाः परिजनः कलानिधिर्निर्दोषाकरः दानं नसमानसमानं किं
चलिंचन कचनममुचमानमधुनासमानेनिःशान्ताः कमधुना शनावतारः तदेवमवधारय
तुमनसि धारयन्तुच तथाचामीचामी करचलवदचलाः कलाकलापमंडिताः खंडिताखि
लविपदापदाः इत्यंतु नाममामकं चापलं चिन्तारयन्तु चमयाचिनुचमानमुचितमनुचितं
वापदेते मदसखिचारचारिचन्तु राननाः इव शिवप्रसादासादितमहितमहिमानो लताः न
तांते वा सिवासनो चितव्यारव्याङणानायोपाणिनीयाइवगणनीयाः सकलदिक्कुलशस्तनीस्त
नकपोलस्थलमलमलयजमंडनायमानयशःसोदुर्यपोहमहाधकारप्राग्भारसंहारभास्कराः
कलिकलुषकालकूटकवलनकलाकलितनीलकंठावताराः अमंदमंदरगिरिवरिक्षुभित
दीराधिमथोत्थसत्कल्लोलविमलसूक्तिमुक्ताफलकलापालंकृतकंठमालाः भवने
ककलाविलासोपहसितमिति कलकलानिधेया निरवद्यविद्याभ्युदयोपयोगाः संसारसार

स्यामप्यसंततया पुरुहूताहृदयेव स्याहृता: सविनयमुच्चितोपच्छितामेतांवाचमुवोचामः नमः कमलाक
मुकान्तकारावतरणे श्रीभ्यवणेभ्यः संप्रतिप्रसादतः संसारगुरुमनुस्मरी चिकान्तयावरामभाजः सुधासाग
रमगाधमन्यमप्येगमामा एतर्हि बर्हिवाहनः कृतास्म वाहनो ज्ञानदर्पण कृतनिजार्पणिकृतेस र
कं० घो याज्ञवल्क्य माशिश्रियन्निः श्रेयसश्रेयसे कमधुनाधुनानामिपापानि सुरधुनी हंसः ध्वनिनत्तामपा।
२४ सीन्न शाश्वतो ऽस्माकं नभाषितामाविता भगवन्भगवन्मुखसुखावलोकनाद्वस्माभिरितानुपरुष्ट पू
ष्णायनिकायस्यकालस्य फलमविकलमवापाम भवानेकोभवानेकोपपातकजातकजातकल
मनुकलनिराकुलनिशाकुलकवलनकठोरकंठीरवः भवदागमनप्रसंगोगंगाप्रवाह इवात्रपापेण।
23 प्रावर्ततपुरुषार्थजयप्राजिनराजीवजन्मासन्मार्गोपदेशायस्मे समाजिहीतिस्म उल्लिङ्गप्रवीणवाग
न्धधरणी सरणी रमन्त सारिणीभिरभिषिषेच किं बहुना भवादृशां दर्शनमेव दारुणं दुरितदार
णं संभाषणमेव निखिलोपनिखिलोपनिपातनिर्वाणमेव स्पर्श एव स्पर्शास्मिलाभः शुश्रूषेव ब्रह्म राम
शुश्रूषा सन्निधानमेव सन्निधान समाराधनमेव समाराधनं तदद्यानिरवधि वेदिनमतिथिर २४
त्तिथिश्रेयन्मूर्तिः समुहूर्तः समपद्यत। मातापित्रोः सवित्रोन्वयः प्रतिष्ठनिष्ठामवाप निकसाति

कस्तंभायमानमहाप्रवाहशोभितजगदीतिते श्रितलोकप्रदानपटुतरनिविष्टसंतुष्टनैष्ठिकगी।
ष्टीस्तवाभिर्भतवासवे वासवेनसनिकं नानिषण्णकिन्नराभिपुनोपगीयमाने यमानेकपमदवि
नाशनोद्धुरतरवारिधाराधारेराधारे वतीपतिसमाराधितकलिंदकन्यापरिरंभणावाप्तहरिदक
पशोभे यशोभेशाप्रकाशिनासितदुरितांधकारविसरे विरसेतरवायमालाहरघोरखं कुंचुवनच्छ
लचक्रवाकचक्रवालवाचालजफजलप्लावितकरोहतद्रुतसगरपार्थिवकुलेंदु माद्रिदुमच्छायाः
निषण्णकुरंगकुलेकवलीक्रियमाणतीरकलमेखलमेखला निनादानुवाहिराजहंससरसिजे।
ड्रासितविपुलपुलिनजघनके घनकेतकीवनपवनोदोलितनीलोत्पलकुंतले कुंतलेलिहान
भीषणसमरार्णवसंतरणश्रीणदेवब्रतनिपीतकुचकलशे कलशैवालमंजरीजालसत्तिम
निकरविराजमानप्रवाहभूषितभवनदहनमस्ते नमस्ते महोर्मी जिह्माहीनभोगेनभोगेयको
र्तिनमद्धिशसिद्धे प्रसिद्धेस्तुरंगेमुदितेनेबुधाराधितेदंतसंतानभोगे २ नभोगेरवलाशीविषोत्तंकनि
शंकवीशस्तवेमंस्तवेमाननतानंतनानंतकीर्तिः कलाभाजनानां शिरोद्धामदेवेश्वरोवीतमेधा
पविररराम॥ ॥इतिश्रीत्यतियेकथास्तवकेगंगास्तुतिर्नामद्वितीयंकुसुमं॥२॥ अथविहितस्तव

भाग्यभाजो भवने भवने यत्प्रभूताप्रभूता भवि यस्यैकासिता अस्मच्छ्रीमत्तां वेदान्ते वेदान्ते वासि प्रसिद्धि
भिरेजनो भवन्महिमानं मीमांसाभिः मीमांसां प्रतिपद्यामहे मुख्याती भवदुपन्यासाद्धि हितकणादानुवा
दाः तत्पादानुवर्तिनो विद्याप्रसिद्धो रुद्रप्रयुक्तकुर्ककर्कशशरमो विभ्रमतीस्मभाहिताः प्रकाममामनन्ति
क॰ सांख्ये संख्येयसंख्यावत्संख्येयमुख्यतत्पालिख्यं तेरवैरपि पुमांस्ताहशाः अप्यातलप्रजाल्पपातंजलाधिरंज
२५ लिरं नाकलिताः कलितमोहारिभिः गुणानां साहित्यं साहित्यमादधाति धात्रनुत्तमानां तस्माद्रसविवेक
वितं विभर्ति कीर्तिमतामनुप्रमम: अतएव पुष्पाभिषेगैः समसविसपासमगं स्महाभ्यामहिताविः
25 नयपयोविन्तानुवादे प्रदत्तिं एनचनए प्रणामादिना सप्रसादेन तदनुत्तपातत स्त्वां प्रजाजिवम॥ ॥इतित्रै
येकथास्तवके भगवद्दीरणांरत्नीयं कुसुमं॥ ॥अथ यदत्तिणानन्तो गणीपति मार्गं भार्गवमिव परशुरामा
ह्वासितमप्रतं संभारमिव कं उल्लसलक्ष्मीकं वशिष्ठमिव वशिष्ठेश्वपराशरमिव पराशयर्षं वेद
व्यासमिव वेदव्यासुकं शुकमिव परशुकलितपरमार्थं ईश्वरमिव दुर्वासनाशून्यं जमदग्निमिवा राम
नमदग्नितेजसं गर्गमिव गर्भभाजं कश्यपमिव पश्यपरमेष्ठियं गौतममत्तप्रवर्त्तकं विश्वामित्रमिव वि २५
श्वामित्रं अत्रिमिव मात्रिप्रवरं गुरुमिव क्रतुक्रियाकोविदं कुत्समिवाकुत्सचरितं वत्समिव वत्स

अभ्युपेद्दैश्वर्यभाजोवयंयद्यपि कृपा मतस्य शासनशाः शंकनाः कृता थस्तियापिवाबालतावाचालताक्रीड
मर्कोडंतांडवयति भगवन्नस्तिप्रागादत्तकृतलेकेश्वाः कृतमोदेशाः कृतः स्वछंदमागछद्भिः रथ्यौघौभिः
केकेवास्ममागतश्रमादक्रियंते कच्चिदुत्तमयापयनतामातनोति अत्रपत्विचचरित्रै रयंकिंपतिदिना
नियावदावसथ्यःसनाथःक्रियते किंयत्स्पृहानिवापुण्यपद्मानिरहितैर्विहृतानि वाहनीयानिमानिनी
ये: कृवाजिपास्यपाशातिशयप्रदायिनी भगवंतः श्रीमंति केत्तानाम्लतस्नातकाः स्नातकाः प्रतिनिव
संति सन्निधौ निषिद्धविरुद्धजनाधिकारणे किमधिकरणं व्याख्यायते रव्यातिवादैः श्रीपादैः कियन्संख्या
संख्यावंतः श्रोत्रियाः श्रोतारः प्रशस्तसमस्तपुस्तकं संग्रहानुग्रहोस्ति नास्ति वा समस्तान्यांगोपांगेय चर्विते
रधिजंगे रवेगंद्रवाहनावाहनाम लमतिभिः कृतसमस्तपुण्यपराशिभिः प्रथमाश्रमंगृह्वतारैः सन्नस्तं
अथवासुपुलाश्रमाद्वितीयाश्रमाद्धिश्वाभयदानदत्तदक्षिणाहस्तान्नासमस्तानाकाकोद्दतनायकोदर
सुप्रदामादररंढांग्र योद्ध्वासितरमास्मानिकतिपयचातुर्मास्यानिसंप्रतिनिः प्रतिमन्त्रोप्रवक्ताबलसुर
गुरवोश्रीगुरवः कस्मिन्नुपवर्हनिवर्तन्ते कियतीकियतीश्वराणामजनितः अभ्रतमालावर्षमाला स्व
घर्वयपारानांसाधुमाध्यकरीभिर्वाचीयूयमकत्तामनूचानचपगहेषु गृहिषाति किमुकस्यापि

द्विभानः गृहएव निगृहीतेंद्रियग्रामैरभ्यागमवस्थीयते किंवा क्वापि कदाचिद्गम्यते नवगम्यते जो
भिः कस्मिन्नपवसरेण रेभ्यवचावासं प्रतियात्रा क्रियते न क्रियते वा तत्संबंधः कतिप्रति दिनं स्नाना
निभवंति श्रुभवंति माध्यंदिनं कर्मभिर्म्मभैर्निर्मितिहितैर्भोजनमन्नं निरंजनैर्यानि निभम्
क० भयश्रासोत्तविचक्षणानां लक्षणं तु पुरि परिस्थितिर्भवेद्भोजनस्य कस्मिन्कस्मिन्न वादिग
२६ शि विराजमाणदारूणकुलशास्त्राशास्त्रैमेदुरस्फुरत्प्रादरेरेशान्निद्रता मरसोदरपत्रसोदरनेत्राणां
क्वापि मारवान्नाऊत्तनाम्ना क्रियते किमपि प्रअहमहं यथाभवद्भवलोकनादासादमोदयामीदि
तमनोभिः सुमनोभिस्तथाविधेयं इत्यास्माकमाकर्ण्यकर्णरसायनं वचनं तैरपि कपिलमुनिक
ल्पैरनल्पजलजलधरध्वनिमधुरगंभीरतारभारती प्रतिशब्दमुखरितमंदिरोदरभिरमुदी
रयामसि सुचिरमपरिचयवशादसौ पूर्वापर्य्यायात् किंचिदकस्मादसामिरभिधीय
ते तत्र पवित्रगुणगौरदूषणगुणग्रहणग्रहिलैर्म्मर्भावं जितमहितमहममभिर्महाशयैर्न
यमयोरमितममत्तद्वे श्रवंतः केभवंतः अभिवादयेद्विरामं दिराय माणहृदयारविदाम् राम
युष्माभिर्तान्समागमागमनैर्नितांतपवित्रचरित्रैरिहोपविश्यतां इत्यतां दधानैर्गुणनिधा २६

सलं बालिमिवजीवाजीवालिरुपोल्लुंनरुणायमानकरुणारसनिर्भरपीयूषवार्धिभिर्दृगंचलैस्तुदंचयं
तमिवचंद्रचक्रवालं ईषदुन्मिषद्दशानच्छलेनस्वच्छमाश्यप्रकाशयंतं उपम: पडदनुकूठकंठवैकुंठ
भक्तिविरक्तप्रयक्तोक्तवेत्तसम्मूर्द्दरेतसमजिस्रंस्रजिषेत्रालताः समग्रुपागम्य एतद्वादिष्म श्रीम
न्नमस्कुर्महे महेश महतामग्रभवतां विहिततीर्थसार्थसंचरणोऽचरणोऽभवामस्तु शान्तनो पनष्टस्मृतिः
पुरुषान्तमोपिनमायावद्धप्रभः गिरिशोपिद्रुस्पिरचितलोभः ततोनकस्यनमस्यः भवतः कलानिधेर
नुपाधिरियं चातुरी यच्चातुरश्चंद्रकोनानंतवोचितं वचनपीयूषं वर्षतीति निव घालापवर्याम
नुसरणः एकः सातिरेकविवेकः केषां विदुषां परिषदि नगण्यसे पुण्यं रोमुखीकः आसीच्छास
दीयादिदृष्टी प्रेक्षणावंतं भवंतं प्रतिसा पूर्णानकिमपेक्षमपेक्षते यथाथनवक्षविधा विदुहषे
तितमेदिनीमंडलामविकलांकलयामः कुशलतांकुशलतां दधानां श्रीमतां नपापिमुद्दासदा
चारचातुरीतुलितविज्ञपुरुषरत्नानामिव भेवननगरीनगरीयसा सदावदातभवद्दर्शनात् उ
तनुतोपागतं वसंतभवैर्भूतलस्याकियतः श्रीमताभिहागमहाहाराधरागमहरा: शालिशालिनः
कश्चिद्दिवप्तिसुघजमानो भवन्मानो चितावर्तते कीर्त्तिमतां प्रतिग्रहं जहतिमहतियत्नेन हितम

संपनीपद्यते अत्र मैत्री धात्री भात्री इ विमर्दाकेन केन समं सम्मेलनो विशदपदकदंबसंबंधोपस्कृ
तश्रीमत्तालंकृतमेव स्वच्छंदमंदच्छंदः स रानितनितांतकांतारैगौरा अत्र किंमात्मकृतिकं पिपठितं
अभ्यग्रसमुग्रगुणग्रामे ग्रामांतरंगतमासीत् तमासीत् पौर्णमासीत् तमासीत् मेतमगे अथ
कु० वाजैवास्यापि कीर्त्तिभिः किंपतितनीर्थानि भक्ता भक्ताव ज्ञातगीर्वाणायुरूभिरभिवीक्षितानि किं
२७ तिम्बात्रमात्र पवित्र पायात्र यानि दंभैः संभावनीयानिपिन् भवतां भक्तिः प्रीति किंवा आभरण
भंगिणमवगणपति किंमुतकौतुभाविभूषणौ विभीषणांविशेषपति संप्रति प्रति बुधा जिगमिषे
२८ वलक्षपते वलक्षपते वलक्षयस सोऽस्य स्मन्मनीषितमखिलमेव पूर्णमासीत् पौर्णमासीति मीत्यु
मांसलकीर्तिमतां भवतामवलोकनेन इति निः प्रीतिममाति भिरभिहितेयथा अमलोकोत्तरैरनु
भावाभिवाद्यवाद्यवेदिनि कांलायोनि रगमाभि· निरगाभिसमगाभिव स्वामिनिरीक्षणप्रति
क्षणविभंजमाणमाकल्याणभैरवस्वामिः इति त्वत्तीयकथास्तवकेष्व लक्षणसंभाषणं नामच
तुर्थं कुसुमं ४ अथ कुंचित कुवलयावली मिलित पुंडरीक खंजमाजमाण प्रपाग परभाग राम
सां कान्तमीक्षमाणः कुत्रापि करकमलकलित जलधौतकलस विलास धर पयोधर भा २७

नैः सर्वतः शर्म्मस्व धर्म्मकर्म्म निर्म्मलमनसां कुतः कुतर्क कर्कश संपर्करहितैर्विहायातं गृहादिह
गम्यते जोभितनुतनुजन्मितविपश्चिद्भूरिरैयरन्मतः अत्रागमनेनायं आमोगुणग्रामोपचितः क
रविरचितः परिचितकलाकलापैः किंनामनामनिकामनिर्म्मलसतीनां विहित विहङ्गनव
जिननिवासः क्व वासः कुतः कुतस्त्योरयं संवसथः सनाथः किंपतिवासगणकरणीयः किं किम
धीतं सुधीभिः किं किंचपुस्तकमस्ति स्वस्ति सर्वमतो निर्मितामितखेदः कोवेदः कोविदैः पपते ।
कोवा शास्त्रवाविशारदानुकल्पिनीकादेशः पेशलभक्तानां अद्भुताः दोषाः कति संतिभवतीभ
भवतां कतिभार्याभार्याणां बहवः पुत्राः किं द्विजाएव देवकल्पाः किं पन्नः कन्याविधिकन्याविरुद्धाधि
कन्याप्रभाजा जनपित्री जनकौतुककरपिचरितैः किमासातेवा कीदृशोत्सवपदं इयंति दिनानि यावत्
वदावयोः किमिति दर्शनजनितनार्जिनि अपाचितां भवदवलोकिंचनास्तिनास्तिवा कथं विवाहो हा
क्ववाहो पमती तेजसां संबोभवीति विभवी तिभीति मुखदीविदुषां नित्यं कर्म्म हर्म्म एवनिर्म्मी
यते निर्म्मलमनोभिः रचना पुष्पकलपुष्पकैः पुष्करणी तटे एकवारमाहारः सारभूतः प्रभूताज्ञः
प्रज्ञः प्राज्ञः वंजनोभवति भवतांहि वाप्रथमं संतर्पितं नभोजनं भोजनं कियंत्यावेलायां

तमज्ञरिकरणकलशीकाः प्रेत्तावंतः प्रमत्तत्तेच्यास्मद् प्रभुजिह्वाप्युक्ति मुक्तावच्चोयुक्ति मुक्तावली
तदविरस्य निरस्य सर्वस्वगर्वमेतत्स्य भगवती भारती कंठपीठाधिष्ठायिनी निर्माय निर्माय मुपास्यच
द्विपास्यच द्विपास्यम प्रकस्मात्त्रिपुरारणपुरुषोत्तमस्य देवस्य विचित्रां स्तोत्रावली इतित्वत्तीकथा
क० २८ स्तवकेतडागादिवर्णनेपंचमं कुसुमं॥५॥ स्तात्दिवादिनो प्रायवचं सुच्चार्य धैर्यवान् प्रतीदे
तविपक्षस्य भारती प्रतिकूलिनी ततः संरंभसंभारगंभीरारंभनिर्भरं विपक्षं त्रिप्रमात्तिष्य
वाचमुच्चारयेदिमां पश्यपासह दुर्बुद्धे वाग्युद्धं कर्तुमिच्छसि तत्तुंगः प्लंगमुत्तुंगमेरोरारोढु
27 मिच्छसि सुप्तसिंहसटाष्ठकष्टमिष्टोपदपदच्छिदं आघ्रायशी प्रमाघ्रातुंप्राशकः सन्समी
हसे भृकशावः शर्शावः शशादस्य चंचुं चुंबितुमिच्छसि सर्पसदर्पमंह्रिभ्यां निःप्रेष्टुमिच्छ
छसि मंडूकखंडतोधन्सेकुत्सितो नागसंसदि क्षीरखंडखंडपरंडस्वसोरस्यं स्नुषेनुषे सुप्त
हन्तुं विषाणाभ्यां शंके भेवृषभेच्छसि गिरियान्तयितुं दंती दंताभ्यामिवद्रुतोच्छसि दुर्बुद्धे सद्वैमि राम
कीटप्रकाटके रभारिणां ग्रस्तुं विडालदशनान्नुन्मादविनुमिच्छसि दुर्वाषाणदलनस्मा २८
लेरमदर्शनं मगतल्लोभमक्षिस्नानत्तकस्माहिमुखचुंबनं नभसोगुलिनिर्माणमयपक्षण

वनमकरन्दमागरीगरीयः स्वेदच्छेदमेदस्विनी रसमीरसन्निहितसमीपीवापीनेत्रपात्रीकृतवंतः
क्वापि कूपतलभूपानि वरगुणिभ्यः पात्रेभ्यः यावज्जीवनदायिनो निरंतरं निरूपयतः कुलस्त्रियमार्व
प तीपतिवर्दयोधरपयोजपूजनप्रयोजनविमुग्धाभिजननिवासनिवासिनीनाशेषकल्माषोपसर्गो
दुर्गानिपतनपतनमार्गान् निपतंतः अपरत्र च भवदुत्तालटहारकपाटरचनासनाथगोपुरस्वपरिचितान्
अन्यत्र सुपर्वनगरगर्वसर्वंकषानि भानि भालयतः इतरत्र जवविजितकुरंगी स्तुरंगान् रंगागतान् न
टानिव नटसतो निरीक्षवीक्षणपुंगलं सफलयंतः क्वचित् ध्वजवल्लिवेल्लणोल्लसितनभस्वरतुंग
चतुरंगगमनाभिभवनानिलपनमीनयोराननायद्दिशं तान् नयंतः क्वचन कांचनकांचनव
र्णिका कर्णान्तविश्रान्तचारुलोचनां चलां वरणसंचरणसिंजानमंजुमंजीरवादनेनेदीयसीहृदयम
दयमपहरंती महिलक्ष्मीकुर्वाणानि वीक्षमाणनिर्वाणांगारलाघवं द्राघयंतो वसुमतीसारं देवद्व
रं समासाद्यमासमंतः करणः समवर्तिरमहि अनंतरं निरंतरं क्रमभंजनिकामदने कमेव कनि
कायसंबंधं समनिर्बंधियं परितः परिहरंतः संतमसराशिनाशिप्रचंडमार्तंडमंडलसप्रकाशस
काशं देवप्रकाशमनामासमामाप्य संप्रति च कंचन भाति भासितवदनो वादी आवर्जि

लाधारार्थं तयालोकोपकारः तस्तैः मन्मथवस्तुनो भस्माधारादिकमारोप्य कार्पासमत्रमयेवस्तु।
मेतमायावाभ्याः यम्पूर्वं शीततवातातपयाचितावुपानकर्मकरनेनरवछेदनविक्रियाएवमानवत्
पलोहितपलघर्षणेतुलारोहणानंतः साराकर्षणपिंडाघातविदारणयंत्रारोहणतर्कभ्रमिमाकर्षणतं
कं० वबायाकर्षणकाष्टप्रहारविपणिविक्रियादिकष्टमनुभूतं तूलिकादिरूपतयापरगुणाघाटनेन
२९ शीततयादिध्याणतयापरोपकारः कृतस्तैः कार्पासादिमयवस्तुनोभद्रस्थानादिसंभावेणएवम
न्मनाथ्रूपं लज्जाकोपायशोनाशशरीरपाकं दासकसता रागपांडुरताशस्त्राविषदंयातयोज
याः राजप्रसादहंसैकादंडभक्तिनिषेवणे दुःखस्नेहाभिचारोर्थासहनोज्ञाविकादयः वर्ण
28 नविजितस्तैतयराजयसमुद्भवाः भावाभाव्यापयोर्भिंतमसर्वेलज्जादयोयथा मुखजितं कमलंलज्जयेवज
नेगतंकोपतप्तमिवजलाग्नौपंभेजेमरर्तमिवायशोभंगावलिव्याजेनधत्ते अप्यवाजलदुर्गेनिष्टे रोषादि
चान्तर्णेतां धत्ते भ्रमरारवैराक्रंदतीव नीलोत्पलैः श्यामं मुखमासीत् मुखेन समत्वप्रीता संभा राम
वितं कोकनदमनुस्कंधत्ते नेत्रदुर्जितं पुंडरीकं चिंतयेवपांडुरतां धत्ते जलेभ्राकंठमग्नंतपस्तनुते २९
हंसैः सहसंगतिः कुरुते गरुगणदलच्छलेन कारवायं वासो बिभर्द बिभ्रदवित्तं बितैकदंडमास्ते पल

कचर्वणां अंगारशयनस्यापोमत्तापोयन्वयेष्यतेराज्ञलोकतुंडेहेस्त्रियोनोकंजिगीषसि कूपःसे
स्पर्ईसेंभोधिमग्नःसिंहजिघांसय स्वःशाखिमंजरीभ्रूस्यःक रेणकष्टुमिच्छसि तंशोपशेखरम
णिंहठेनादातुमिच्छसि स्वंहंतिदंतैस्ताःकेवसंतंगरूडच्छेदैः कतीतमहिषेणंभोहरणंचवि।
कीर्षसि त्वयाद्वर्कचैनेरापदुर्वाणाःपरिकोपितः लक्षणेममदत्तांसाहिकलिकादंष्ट्रायाकंडूरव
नेरूमिहेयते मुखमुखत्वयासिंहःवादाघातेनबोधितः यदहंवादवचनाटोपेनपरिकोपितः
लक्षणेममदत्तांसाहित्यसंहतामतिः तर्कैकर्कशतात्पर्यकृशास्त्रनास्तिमम्रमः इत्थंसुबंधके
वीकैरसदर्पादुमुद्धतः अंधविशमेषद्वादेषु क्षिपुक्षेवचक्रमे॥ ॥इतिकविकल्पलतायांतती
येकपास्तवकेवादितर्जनंनामषष्ठंकुसुमं॥६॥समाप्तश्चायंतृतीयःकपास्तवकः ३॥अथार्थी
स्यादिनिचित्रंसाहृदयंतृपकादिके समस्यापूरणपायःसमस्याचयथाक्रमं १ सन्मयकार्थासम
यदुमसंभवधातश्चमर्महृषदांचवाष्क्लेशसहवाड्गस्थानानिसंशाप्त सन्मयंयथा उद्दालघात
यादप्रहारकरपीडनवंधनछेदचक्रभ्रमणवायाणपिंडिकाकाष्ठहस्तकपातरचितापशोष
वह्निप्रवेशपरीक्षार्थशिरःप्रहारादिभिः कष्टमनुभूतंजननवुभुत्सात्स्मापरिहारार्थंज।

त्वामत्र ध्वंसिनीरयात् गौरीशं भापदाब्जं वन्दे कुरुतां सुखसंपदः अत्र गौरी विशेषणे स्त्रियापदाब्जं विशेष
णेन पुंसके गौरी सुखसंपद्विशेषणे स्त्रियाशास् विशेषणपरित्तिर्न विरोधे ते रेफ स्पृष्टे गौः द्विपृष्टद्विपं
चमीक मस्त्रीबहुत्वे पिचाङ्गुत द्विवस्त्रोभयपद्रि धातोः द्विपंचमी परस्मैपद द्विवचनेकमात्मनेपदैकवच
कृ० ३० नेच तस्याः क्रियायाः कर्मस्त्रीबहुत्वे स्त्रोपपद्रुते यथा भवभेदपदूराग ध्वान्तभानुस्मरीभयात् श्री
मद्विश्वेश्वरो गंगाकाश्यौ च कुरुतां प्रियः अत्र विश्वेश्वर गंकाशी श्री विशेषणत्वात् सिंभोक्त
स्त्रक्रमेण कृताः स्मरपुष्करो विसुराजन्यशातशेखरः हरेः खड्गगणा धीशा सूर्येन्दि कुरुतेतांप्रि
२२ यः सुपसर्गशब्द स्वैरराजी रूलैवि विशेषेण द्विधे: अंते क्रिया विशेषणे सरेरङ्गत भवति सुपस
र्गानि हतनि मग्न निरुद्ध इत्यादिकाः शब्दाः राजिः राजी धूलिः धूली त्यादयः निकाम नितांत
मित्यादि क्रियाविशेषणे सारे यथा छिन्नाघवद्ध्नी निचितात्म सारखरा जीनिरुद्धा निरुचीनि
कामं हरस्मन्निर्भिन्न रणमहासि मजार गातीसम प्रचित्तवर्त्तः तथा उदितराजी निदलितक राम
मर्मश्रेणी निरुद्धरागभरे मूर्त्तिः क्रमोवचांसि विपश्चिवस्यलोके सुखं गाती स्फुरितसुभाषितवा ३०
ली निहिता प्रत्यूहसेशार्यं ब्राह्माः मूर्त्तिः क्रमो महांसि प्रभवत्ति मुर्दीन्तं वरं दारु स्फुरत्प्रभाकः

लगत मत्स्यकूर्मवराहादीन् भजते धंभोरंभोमूर्त्तेः सेवीकरोति दुःखादिव मकरं दाक्षिणिमुंचति तस्मि
न्मित्रे इंदुकांतिहारिणि सूर्येऽस्मिन् सति जलमध्यस्थमभिचार मंत्री दूरात्तीव्रभंगान् धत्ते तस्मिन्मि
त्रे चंद्रमसी व्याधिर्मूर्त्तिभिमरपद प्रहरणानि सहते त्रासादिवोच्चैर्विकाधाम्भंगने त्रेतन्ते भयादिववी वि
द्रोभात्क इति स्वपराभवामर्षानल धूमलेखामिव लिंमाली विभर्त्ति योऽत्रुकाममिव प्रकाशि
तकोसहस्रे पत्राणि धत्ते एवं चंद्रोपि यथा मुखजित मंडलोछन्न पराभवाकीर्त्तिं धत्ते उदग्रमस्त
शास्त्र इवलद्यते मेरु पुष्करजराट धीश्र विश्वपक शोणांगात देत पसति विश्रुपदं याचते तस्मिन् मित्र
पर्यवेष्टि अस्ताद्रिशिखर माकरमसमुद्ररूपां करोति दिवान प्रकटो भवति मित्रमनु प्रसरति॥
कपोलप्रतिविंव छलेन तदनुवेशं कुरुते विदेशं भजति उरताडनादिव शपामोदरनां विभर्त्ति पां
डुरःक्षीयते वी पृथविंदुव्याजेनाश्रूणि मुंचति सरोईनयाखिद्यते अस्ताचले सानुचरो विलीय
ते चरणेन स्थाविंव्याजेन शरणं प्रविशति॥ ॥इति चतुर्पंक्तिवके र्थसादनं नाम प्रथमं कुसुं
पक्षलिंगविभक्तीनां सत्तिभेदे महत्यपि इष्यते शाब्दसाद्दश्यं तद्भुतमिति प्यते २ इनं तैः स्त्रीकृतैः
शार्दूशौरी स्त्रीवच्छ्रियोः पुनः तैरे वरे कपटस्यैः स्त्रीकर्म बहुतामवेत् २ प्रभावरागिनीरागो

वगुरुप्रदेशः बिलसदनाः पन्नगीइववति कुसेपन्नयमनाः स्वर्गप्रदेशाइवराज्ञासदाप्तनयइवा
मिसरस्याः खलाइवतडागसंरंभाः वकुलस्वर्णराजानइवबैरिस्त्रीजनः किल्वेषामयेपोवदाद्यशः
दाः प्रयोजन: सांतावकुवचनांतापथा बहूभ्रितमसः स्फुकविप्रबंधइवगीभ्यपमा तद्गमयांताय
कं० ३१ पा सुसंपन्नयोधीरः सैन्यानिवेशाइवदेशाधिपतिः एवंसर्वदातमः पृथिवीपतयइवभरीषःव
कुधारः पृथिवीपतयइववकुकूटः मगधानारोव्याधाइवभ्रमास्व: धातुर्वचतुर्थ्येकवचनमिति॥
धातोरग्रेसत्तनोकवचनवकुवचनेनादिमादिलादिप्रादेर्यथा ऽसभवतितांतंप्रसन्नमाधवं॥
30 क्ववंल्लीजया चतुर्थ्यर्थस्तवकेप्रातेनामध्वितीयंकुसुमं॥२॥ अथचित्रे एकार्थत्वेनुलोमप्र
तिलोमशपा नयन नर्त्तन कनक महिम करक कलंक कालिका सारसा सहास मध्यम
नवेन नयेन तावता नामता विभवि केनके कवक करक कंचुक काकका काशिका॥
नंदनं दल्लदं दंभदं लगुल योग्ययोः ररननरु हावहाव पतरानप वरभरव कलपुलक व
रकेरव वरयोरव तरुतीरतः ररसारर नरमेदन लाकाकंकाल माधववधम रवी राम ३१
वीरः मानेमानोमा हंसामाहं जीवावाजी यमामोय विभुभुवि वरदव नववन वल्लव असमा

रतिहितावंचितपरमोदयादिविलासेन द्वारुं प्रभवत्तमुदित्तं वरमप्रविविध विधिरीशाः सुप्र
भावानिवद्धोघनपुराणभावानिपोगतः मर्णिः कामैामहांसिक्ष्मीकंठेदोर्जितरूपये वदनंपादैावा
चस्तंवशिवसुरभीरण्यायदुरितानां विमलतनूरसिकोपिस्मरतिस्मरनागपंचाम मुरवांभोजो।
रूकौकीडाः सुप्रभावंचितप्रियः राधायमुनातीरेविसुः सुखसमद्वे हृपावलिविलासेनम
धाष्मीतिवंयोषितः कपोलादिवनागस्पर्शयोगातेनवद्धताः विधशिरवराविवभूषिताविमोमे।
घेनचंद्रलेखा कृष्णपार्श्वविवसविनादरूपेनप्रतीची। वनप्रवेशाविवशोभितावेणीविलासे
नस्त्रीविवपासनंतविवपातसनंतसांतवहुवचनरश्मपातलीलाभिः धातुवत्पंक्तिवचन
गमनकमनुलंधितसीमाजलधिरिवसत्पुरुषामलैर्महाकृतंभवति उकारांतोयथा शोभितप्र
प्रदेशाइवगायंतः एवंप्रभवतः भीरवविभवः इकारांतोयथा उद्भासितश्रीकवयोन्यसभप्रदेशाइ।
ववर्न तेजोन्नगतरुचिरवपोवैष्णानराइव अनेकपप्रचयोन्पाइवदेशाः भ्रमपदलयःपयोइव
कामः विशदहृयःपातालप्रदेशाइवचंद्रः एवंमदाम्बुरभयः वसंतभासाइवशक्रः पंचपरमन
रवनयः भोगिरयःभ्रुमकेलयः सन्नोयथा परमहारविशिवमन्मुरूपाएवंनिविडनमागिरयः

एवोत्तरं यथा कश्चिकस्यहृतं वस्त्रं मृद्वीकासरमासती शालेकासारवसुर्वी कामल्लीअकरीदृशीः १॥
क्रियागुप्तकं यथा प्रातःप्रातः समुत्थाय देवो वृषिकुमारको निर्म्मलां सारसीं गत्वा मल्लालम्बक
मंडलं अत्र प्रातःशब्दिनवेत्तो अपूर्ताभ्यो काचीतो धातुः क्रियागुप्तकं यथा नागरंगफलं स्वादु छि
कु० त्वा छित्वा वने वने वीक्षातः कथितो वर्णः पठ्यते न न बुध्यते १ अत्र वी पक्षिणो भ्रातोभत्तयत्तः॥
३२ कर्तृगुप्तकं यथा हारकेयूरवस्त्राणि रत्नानि विविधानि च ब्राह्मणेभ्यो नदीतीरे ददाति ब्रह्मसु
तरं १ अत्र ब्रह्मोधृत्नी गौरीवदनसंकाशं अनुपमाशिनंदधो ईहेवगोपितः कर्त्ता विषेशो विनल
31 भ्यते १ गुह्यकामहंता आधारसंबंधिकर्तृगुप्तं यथा कावेरीरभ्भराजी वविलसॐधवंधुना मधु
मासमेमांगरे एववर्द्धते कुत्र कस्यका १ अत्र कोपप्रियतांषः कामस्य ईः श्रीः अंतरभुतकं यथा
नेतिनाकिमौलिमणिमंडली विभाभरभासुरांघ्रिस्तारसीरुरुमना नवशार्म्मणो भवतु मा
रतीभयांदज्ञा सखदिनदिने सभामतिः १ अत्र मंजुभाषिणो छंदसि प्रतिपादमाद्यान् राम
रक्षयपाते यथा हत्वा वन्तं अंनाहृतरक्षयपातेन दिनावृत्तं आपान्तरक्षयपाते च भाद्रिकाव ३२
ते एवं छंदोंतरेपक्षस्य नपाच आपंतयापिनी निमकमलानपि वर्द्धना मध्यमं स्कू

र्यत वंदे देवं त्वेरवलरवे रवीवीर भावा जीवा यमा विभु वद नव कंपं राधा रजा सुजामा नंदक मलि
का कालिनी मालिनी राजते भारती हासिका गनना कारका भार्गव कटकं दीनरता महोरगा ना।
तापिना किनाकिना मवाल्लिका यमरत हरिदेव सभापाम भोविकर्तनं नंदनवन नलकूवल॥
सहस्तान्विता रसविभवेन साहमहमिका नवतमसदम एवमन्येपि भंगश्लेषाप्रुपायेनमतक्रियादि
निग्रहनं तक्रियागुप्तका घातुक्ष्मतुर्विधमिदंयथा यथा यथात्रस्तकुहंगनेत्राप्रियापुरोमेघेतिरोहि
तश्री: महोदधेरंगदनंगभंगभग्पीड्नसक्षेमतयातयात्र अत्रेमघातिदधेक्रियो कर्तृकर्मगुप्तकंय
था मानकोपहतेपुंसिसभवंतीस्थितमाश्रयेत् अंरेवभोना भुपातकोपिदेहाः प्राप्नोतिकंजऐः।
पूर्वार्धे कर्तृगुप्तंयथा वालपाव थिवीपालमालोकानतपावनं तराप्रभृतितांनिम्नस्मरः स्वशर
वेध्यतां तेभ्याननमितिसंवंधोगरुः शब्दानांसाप्नतायेषांहानेषुपर्दमात्रया तेरर्द्धमात्राच्युत।
कमेवंविंदुच्युतनादिकं अर्द्धमात्राच्युतकंयथा मअेसरितिसमभूरित्वीकतानगसंगमाः नलभंते
नराशोभांमानीवरविभानुषु अत्रानंगेलिंकारच्युतिः विंदुच्युतकंयथा दशीतराचतान्भ
वान् कलातीतानपिस्फुटं केवलज्ञानतो योगीप्रमत्ता निवर्तीहते अत्रदेशकालकेवला: प्रश्न

साालंबनमायसीहीं हीयमानवलंसारसन्नारिपरममासमासरत्नरत्न १ विषमंविषमं भुजंगंभुजं
गं वपुषावपुषा ललितंललितं वत्तावत्ता भवताभवता जगताजगता ममताममता १ मदन
दाहि निवीततति पल्लवे प्रमथिनांधक कालवेलास्थिरं नगसुतारतिरक्त दादस्वकं ननु मनोरमया
क० ३३ मिसन्मुन्मदं १ वेदवेदांत निर्णीतरूपं स्तुवेताऽमयेताधिकं स्तोल कालेश्वरं योगचिंतास्मरा
मिनेरिष्टकं ध्यानलीनोहमस्मि ओमितं मुक्तिदं भिन्न छंदः श्लोक रूपेनगो मल्लिका सदासदानं
दविकसितंसितंदयोदयोत्त्वासितमा धवं धवं धरा धरावासमसंभवंस्तु मोस्तु मोस्तु मोदाय
वृषासनः सनः १ निम्मातियातिविनिहंतिवयः प्रयुक्त दोषंस्मरा मितमहो हरमंत्त कालि
32 भोगीद्रभूषितजटाभ्रवणां घ्रिकंठ दोषंस्मरामितमहो हरमंतकांते १ पुण्याम्रत्तावद्रुदृशा
न घतोपपाताकोटीरगाग्रयभवानजनिर्धुनी पुण्याम्रत्ताबद्रुरान घतोपपाताकोटीर
गाग्रयभवानजनिर्धुनीले १ समुद्गकः नानानुमानममनानमनान्मुनीनां मेनानिनुन्न राम
ममुनाममेनेन मेनेनमानिनमु मेनमनूनमानमेतंन मामिनमामि नमामिनाम्ना १ द्वा ३३
न्तरः लीलीलं काल खेलाकलितकलकलाः कालरात्रीकलत्रः कालिंदीकालकंठः

ल
तंत्लभस्त्ववसुधापते त्र्म हे कायमलंकारं वालिशाः कल्पयंतिये हल्ल विन्यासमात्रे पिकोशल्लं कैयंति।
पंकजस्य स्थितो मध्ये सत्यलोकांतमास्थितः कल्पानामादिभूतस्त्र एक एव सनपितामहः १ तराछि
पशुपसुश्रो णिनाथकुत्रास्तिनैरिहसवितारं धिये विच्छिप्रियदूरे ऽधुनापित्ता १ कंकटेव न्नामर
त्नानिहारयामिपदायदा हरयामितदानेदं जन्ममन्मयमर्द्दने १ भवसंभवसंतापं हरसंहरसंततं
ममनाममनागम्मोनयतोनयतोगतिः १ महेशाममतारामभवमामभरोत्तम महत्तमममहोधा
ममतिस्तीममनोरम १ पद्मिशवंधः भीमकामदमश्रीमसोमत्त्रामतमभ्रम नमस्तेमहिमस्तो
मधामसोमधामत्त्रम १ षोडशदलपद्मवंधः ननपायोगिरयाननयाराधजनावन नवना
यनवेदीननंदीवारतपातन १ अष्टदलपद्मवंधः वर्णितःशिवकेलेकेनेशानेकतुणेनु
क मरनादमतिषुंतिनमानवतयेतव १ प्रतिलोमेनसएवार्थः नंदनेदितपापत्तिदमोह
ऽमरपावन स्तनायमतिस्तेयनविभोवशितांमम १ ममतांशिवभोवित्तयन्नेतिमयनाद्रः
नवपारमहामोद -- त्तितदिनंद्विने १ गतप्रत्यागतश्लोकः वंदेमंददमंदेवंदमितामनता
मितदं सदाभीमः मभीदासमंगलंविविलंगमं गतप्रत्यागतपादः रत्तमारपत्रिन्नासर

त्तरः॥ नितांतन्तनंतांवेततांततनातनुतनूवर्तिं नानानुतानंततनुतंतनूनंनीतितानुत १ नागवि
शेषशेषशेषसंदृतेजगतिहस्यामि कालंकालकालंकालंघनेस्तुतिर्भवतिः रेवादेवासुदेवाद्र
पगरहंसकलानांकलानांकलानां पद्मापद्मानपद्मासितमितपरमहेलामहेलामहेला शेषे
क०क० शेषेच शेषेत्वमगगनुमनंतामनंतामनंतापातापातालपातात प्रहसितवराहोवाराहे १ प
३४ सादेशवशात्स्थितस्निदिवराट्नूनंदिवंरतिप्रस्तावेवे निहत्यपत्पुदितिजानादन्तलो
कत्रयंतिस्मोध्वनमन्कालहृदसतामेनः तयाविः कृतांतेमोत्तायभजाप्रजापतिक
33 तातिम्ययक्रिपासंतता १ सजनककविनामांकितषडारवचक्रबंधः हामत्तनमहादेवेना
वामनुतमेमनः पदेपतंगसंवाहकोमामवनुनादरः १ तुरंगपदमेवंवाहानसेहमागतः महा
देवनुतंनामकोनामदमथानुतः १ श्लोकद्वयेनतुरंगपदबंधः इतिचतुर्थस्तवके चित्रंनाम
तृतीयंकुसुमं वेपाः सर्वासिमंगालसःकेशपाशस्यचामरः नीलकंठकलापोपिधम्मि राम
ल्लस्यविधुंतुदः १ सीमंतस्याध्वदंडोचललाटस्याष्टमीविधुः फलकंचकपोलस्यचंद्रमास्ते ३४
करस्यच १ भ्रुवोरवक्रधनुर्यष्टिरेखापद्मवन्नयः दृशोपांगकोरहविएमदिरारवंजनोकु

शिशिरकरकलाकंदलीकांतकायः कैलाशक्रीडकेलिः सकलकलयितानेत्रकीलाकलैरोकला
णांकालकालः सकलकलयितानिःकालःकालकृन्तः १ निरोष्ठः साभालिरखासगद्गगसरषालि
माभाघैवैरक्षोरुसन्नाजनसवमनसन्नासरुक्षोरवेद्यः सेनवहूजिदंभे सहसमसमहःसंभेदजिह्
वतंसंवंदेयमन्नासमनयनमसन्नांमपंदेवदेवं १ गतप्रत्यागतपादः पानुनाकायगामातासुनो
निवबुधानलं न्यनुत्माकाशगायानाहितापवसुधानलं गोमूत्रिका आरूटैनःकुठारामजन्ते।
शेषफणाघवे वोधोयंदेहिकदितिपीउपायासुरंक्तचमे १ असंयुक्तापुनरुक्ताक्षरं गौरगौ
रीगुरोरंगंगरारागांगुरूरगं गोगंगेगुरुरंगारोगरागाविरंगगोः १ मसुरासुरसंसारसारस
रसारसा ससारसरसासारासासोसुरसारसविन १ द्व्यक्षरः रसारसासारसारसाधि
नाहिहिताधिसा रत्नात्तनाताद्ततारसाहिताक्षुस्तुताहिमाः १ सर्वतोभद्रः भातिराग
वतीपापाहरेरीसततंराजसा साजरांतशारदिहमायापालीगरातिभा १ गतप्रत्यागतः ना
रायणगदापाणेपुरुषाभरनापमा स्मरदिणएकदन्तोलिकुरुघ्नमपिनाद्तमा १ गोमूत्रि
काः पापपांपतिपतितावाताःपातूयपंतापतः पातापिताप्ततपतन्मंतीपीततताततपः १ स

कण्ठाधाराधेयाद्योमताः आभास्याद्विभक्तीनामुपमानोपमेययोः उपमावाचकानां च धर्म्माणां च
विपर्य्ययात् विपर्य्ययादिति सर्वत्र संबध्यते विभक्तिविपर्य्ययादभासोपमा सविपक्षान् विपद्येमः
स्तोमभिवार्य्यमा द्विषत्स्वंभामिव ध्वंते ध्वांतोद्रेदर विर्यथा १ रविणैवांधकाराणि तेन वितिपिरेद्विषः
।क० दस्तांतिउर्ज्जनास्तस्मैघूका इव विवस्वते १ तत्त्वमुः शत्रवस्तस्मात् घूका इव दिवाकरात् तमोवद्विय
३५ वस्तस्मात्तस्मार्कस्येव तेजसा १ रविवद्वो दितत्त्रशत्रवो ध्वांतवद्धताः एवमादिप्रकारेणोपमर्या
तरेषपि १ उपमानोपमेययोर्विपर्य्ययाद्यथा विजयी विद्विषो जेषीड्राखानि वतमोभसं त्रध्वं
34 समद्धवि ध्वंति विजयी विद्विषो यथा १ आभाति पद्मिनी पद्मं भ्रमन्मधुपवंक्तिभिः कांतामुखं
मिवानीलविलोलालकवल्लिभिः १ इत्यादिरूपर्वृत्ते जयविद्वेष्यन्करोती त्यादिकाक्रियाः तथा
लालाणिकाः प्रावाभासेधाधा इवार्पिकाः १ आसे धो धरणी परे शितुरन ध्यायः सुधायाविधो
रंतर्द्धिर्इन्दश्चलक्ष्यानि घनंदुग्धो दसिंधोपिधा प्रमाख्यानमसमानवद्विषमहादेवयुते निंद्रः। राम
वोजाकृ ज्ञात्स्तवम्भु भुजंगप्रायसोभारोदिशाहरति १ तथा च इंदुर्चक्रि सवीमासदनमुपक ३१
ध्यापादयोः पंकजालीयद्मायोलिः कवर्णानन्तनुसहसीवाणिकाकाणिकारे आभासकुं

कुमुदनीलसभोज्ञं भ्रुनैर्हीला प्रयाशकः नाशावंशास्यवेशाधोमुखवत्तलीरत्नंचवः १ कुमुदंनीलसभो
जंभ्रुनिलसरसनदैतोवाः भ्रद्रस्पनवपल्लवः चिंचाफलंप्रवालंवंदन्तानांमौक्तिकावलिः १ कुंददाडि
मबीजानिहीरकाभ्रशस्मितस्पतु ज्योत्स्नापुष्पाणिपीयूषंभ्राससांभोजसौरभं १ जिह्वापास्त्रे।
वल्लोदोलावणपाभंगीपिकीरवो सुधामधुचवक्त्रस्य शशीपंकजदर्पणौ १ कंठस्यकंबुरंसस्य
कुंभौबाहूभ्रुवल्लरीमृणाललहरीशाखापाशपाणिपदस्यतु १ पल्लवोंबुजमंगुल्यः प
ल्लवोनखपङ्क्तेः रत्नताराप्रसूनानि स्तनयोः कुंभलोघटौ १ कुंभिकुंभौगिरिश्चक्रौबिल्वौ।
मध्यस्यवेदिका सिंहमध्यंचरोमाल्या रेखाशैवालवल्लयः १ नाभेरंभोजमावर्त्तह्रदौविवरकूप
को त्रिवल्यावीचिसोपाननिःश्रेण्योजघनस्यतु १ पुलिनंपीठफलकेनितंबस्यस्थलंपुनः।
ऊर्वोःकदलिकास्तंभेभकरौकरभस्तथा १ जंघायुगस्यतुस्तंभौगतेर्हंसमतंगजौ ६ मानमा
नापिस्त्रीवेन्नुपमानंयथाचितं १ पुंसोगेरूपमानानांविशेषःकोपिकथ्यते स्कंधस्यवृष
स्कंधस्कंधौबाहोरहीश्वरः १ हस्तिहस्तपरिघ्नाभार्गलादंडाश्चवक्षसः शिलाकपाटे
पातस्यप्रमतोनस्त्वगतिः पुनः एकैकेनापिधर्म्मेणोपमानंबहुधाभवेत धर्म्माश्चवर्णक्रिया

कु०
३६

प्रतिज्ञावाहिनीपूरपरिप्लुतरिपुद्रुमः शौर्य्यदावानलप्लुष्टद्विषत्कीर्तिलतावनः १ वैरिकैरवकांतारम्ला
निकृद्दर्पभास्करः गुणसागरविस्तारविवेकरजनीकरः धैर्य्यहर्म्यतलव्यस्तश्रीविलङ्घ्नकाननः गुण
मुक्तागणश्रेष्ठविवेकनन्दिनीपतिः अथाभिन्नरूपकं संग्रामपाथोनिधिसंभवेन भवद्यशःकैरवनी
धवेन लीलापरिस्मेरितप्रदिङ्मुखे म्लानिविद्वेषिमुखांबुजानि यथा वा यमस्महिषविषाणंकूल
ता कालरात्रेः कुपितनिपतितभालानलरवाललाम अधिवसति विपदेर्लक्ष्मते वीरलक्ष्मीस्तन
तटनखलक्ष्म त्वदसुः तोणिपाल १ यदि निंदन्निव स्तौति व्याजस्तुतिरसौ यथा १ किं ब्रूमहे धरणिमंड
लमंडलानां देवत्वदीयशयसामहती मनीति यद्विषतिजगदीशशरीरशोभांपद्मासहासमुपहा
सपर्यंतयति १ अतद्रूपमात्यथा अवसायमतिशयार्थमुक्त्वा यथा त्वत्कीर्त्तिकांतिधनमपकृत्य
पराजनदिवसजन्निवजगत्त्रमपवाहभीत्या: इंदुः सुधावपुरपि प्रभुरोषधीनामध्येबलंकमिवस
दधातिनमुक्तः १ यथा च समितितत्करवालः पीत्वामातंगकुंभकीलालं अनुतापी वत्रतपतिरिपु
नृपतीनां यशः क्षीरं यथा मघवन्मगाम्भीमपनाजानानि यदेष नित्यं कवलीकरोति क्षितीशतेना राम
धानसंततिभेवविभाविभाति समभवत्तकपाणेः १ अनेनान्यभ्रान्तिको भेदो यदान्योन्यं द्वयोर्भ्रमः न ३६

35

भिन्नं कुंभद्वयमुरसिजयोः कामकोदंडदंडः पादद्वंद्वे मृणालतायाः रमिन्नयनं यत्स्वरूपमस्य यस्याः १ उपमैव वादि
विनाद्विधा रूपकमिष्यते १ लोकेरम्भे वेद्रूपं रोपकं तोयमंबुदे भुजयोः पाशस्य पाजे पंसि ह वर्जन भेदतः २ १
ध्वांताहि विषनाशाद्रिशैलवल्लघनागरयः रत्नं चक्रादयो भेदा रूपकोपमानि रूपके १ स्त्रीगुणाभूनभोंभोधि
नदीवनगणादयः रूपकस्यैः सुधाधारैर्धाराख्यं हि रूपके १ रत्नसिंहसरोंभोजचंद्रादित्यद्रुमादयः
स्वाधारे रूपकप्रोक्तेर्धेयं केवलं क्वचित् १ कुलांभोनिधिमाणिक्यं वंशकानुनकेसरी भवारण्यप्रस्त
सरोजमीतिगंगासरोरुहे १ कुलशालिदुतीरत्नांशुः संसारमनुभरूहः जनमानसवकीरः शौर्यविंध्या
द्रिकुंजरः १ अथ रूपकोपयोगिशब्दाः नागोगवल्लिनिधिमेघपद्मगांकसूर्याकाशाग्निसिंधुहस्तिदीपक
सौधकुंभाः चक्रांगचातकमधुपस्वकोरचक्रपुंकोकिलावनसरोंबुजवल्लमालि १ ज्योत्स्नानदीशशि
कलासरसीपताकावहिप्रोविनीकमलिनीद्युतिसुधाश्रीः कादंबिनीसुरभिवृष्टिसुरविमुक्तातया
करेणुकलिकालहरीकल्पाः अथावयवगुणाः विविकरजनीनापसंवर्द्धितशमांबुभिः गुणहंससम
नोहारिभतिज्ञावाहिनीरयः १ कीर्तिध्वजांचलभ्राजिमानमत्तमतंगजः धैर्यविंध्याचलोत्संगनर्त्तन
मत्तकीर्तिनर्मदः १ गुरुशौर्यांबरक्रोडक्रीडितेजोदिवाकरः दानरत्नाकरक्रीडत्प्रकीर्तिचंद्रमाः

पिपीलिकाराजतिशैलतुल्या तदालघीयानपि गोऽशैलः स्मीरवंऽशैलस्य तुलां तनोति १ सिंधुनाथस्य
महोपयोराशिनिवासिपादः पिपीलिकाराजतिशैलतुल्या सदज्ञानां महतां हि संगो धत्ते घुलेना
मपि गौरवाणि १ महात्म्यं तस्य यायो धेयरियानुंनैव शक्यते सापि पत्रविभालंभः कीटिका कुंभिस
कं० न्निभा १ स्थले स्थिता यावंत स्तावंतोऽजीवाजलेनिवसंती निवोद्भवं लेसवैनिवासितरवर्बाभावाः॥
३१ स्वभावादीवलघुभिर्यथा कुंथप्रमाणेन महतं मांगीपि पीलिकाराजतिशैलकल्या यस्मादधो
धःपरिदर्शनेन सदालघूनामपि गौरवाणि १ लिप्तालक्ताग्रतः कीरकोटिः करिघटायते विंध्या
36 द्रिमुद्रामुधत्ते मत्तेभः कलभायतः १ यथा गुरुपदार्थस्य पुगांतेन दूरावलोकनेन गुरुभिर्लल
घुताविया १ यथा कल्पांतकालकवलीकृतसर्वगात्रोग्रोत्रो विभाति भुतांगवभूवयोऽज्ञानरूप
धरणीधरसन्निभत्वं १ विश्वंभरास्थितपदार्थसमीक्षणेक स्वस्तोकमार्गचरखेचरकामिनी
नो अभ्यागतानयनवर्त्मनि महाचलोपि सततं विभाति परमाणुसमानरूपं १ कल्पांतकालधरणी राम ३७
धरणाग्रदंष्ट्रकोलाधिराजसनुमानविलोकनेन शैलो विभाति परमाणुसमत्वमेव सर्वस्य ला
घवमहो गुरुसन्निधौस्यात् १ परमाणुतनोरग्रे कीटिका वारणायते वारणोपि सुवर्णाद्रिमान

त्रोपमेयानुक्तौ न समासोक्तिर्मता यथा १ कीरः क्वचेति मफलं भ्रमतः पतंति जंबूफलं प्रसवलग्न
मधुव्रतेषु एतेन चैव तु पुटकेषु विशंति तिक्ता मांद्राः पलाशकुसुमावलिमाकलय्य १ कार्य्यः प्रव
त्तौ फलतः साफल्यं जायते क्वचित् यथा नवविधुमतिमो ध्वांगदैर्भ्रंद्र विंबप्रतिकृतिमत्र कु
ह्ने कैरव भ्रांतिभाजः असकृदमृतविंदुस्पंद मानेभंगाः प्रसभरभकरंदस्वादसौख्यं लभंते १ चतु
र्थेऽस्तिवके रूपकादिकं नामपंचमेकुसुमे ५ ॥ अथ छंदे पतोवक्ष्ये समस्तापूरणे विधिं तत्रादौ।
विशदाः पंचभाव्यंतेकारिका यथा १ कल्पादिसिंधुल घुभिर्गुरु नायुगांतवदथावलोक्य गुरुभिर्लघु
ना विधेया विश्लोकरथो मुखतया प्रतिविंबतथ्यस्याद्यौ परीत्य मुदकांदिषु युग्मतान्च १ अथ समर्थः
कल्पस्यादिः कल्पस्यादिः स्यादिसमयः लघुत्तुद्धपदार्थः एतैर्हतैर्भृतैर्वस्तुनो गुरुता विधेया कल्प
नीया स्पष्टो हि स्पष्टामहावयवानेव निर्मिमीते स्वपदार्थान् कालक्रमेण सर्वे दुर्बलाभ्युवन्
सामुद्रिपदक्रमेषु शाश्वतिक एवातिरेकः लब्ध्यपेत्यातेताधिकस्यापि समिक्रियायोजः युगादिभि
र्हेतुभिर्लघुना कलनीया युगांतसमये हि सर्वं लघु भवति दूरे स्वयमानाः वदाप्याः आनितेनादितो
सद्वचा भासंति गर्वबल वाप्येवमाकलनीयं उदाहरणानि यथा कल्पादिकालेगुरुदेहदेश्या।

शस्त्रपातैर्भ्रंशीश्रावयश्च गुरुताभिरस्थीयमानैः पट्टुर्घटं भवतितनुकर्दं पटीयानो विंनविंसनपदे
परिपूरयेयः सर्वैक्लिपथगादितैरूपदर्शभोरेरैतैरितिस्मक विकलसलताकराह् १ अथोदाहरणे
नि केश्मरन्नादयोवर्णश्चंद्रेण श्वेतताक्रियते उद्भ्रसत्तनक्षो तिर्यंति विद्योतितोभितः कैलाश
क० ३८ शैलसंकाशः काशते विध्यभूधरः १ जपापुष्पंजातिसमं सुवर्णरजतप्रभं सुधाकरकरस्पर्शात्
भातिचंद्रवन्मस्थी १ अंधकारेणापथा कालाशोविंध्यसंकाशः कर्पूरः कज्जलप्रभः जपाता
37 पिच्छगुप्तीस्तमसाभातिनिर्मला १ कश्मश्वेतादयो वर्णबालार्कैणाव यमंस्तस्तदनुपीनाः।
क्रियते यथा कज्जलं कुंमधायं जातीपुष्पं जपासमं सुवर्णं पद्मरागश्च प्रभाता र्कप्रभाकृतं
अग्रस्थमन्यत्रापि वर्णविपर्ययकार्यः यदापुनश्चंद्रादीनामेव वर्णविपर्ययश्चिकीर्षितस्त।
दाकीर्तादिभिरेतेषामेव वर्णविपर्ययः स्वर्धुनीसुलिलमलिधिस्फुरन्नावकोनघनक्ष्
तिमिरैतैः विस्तैस्त्रिजगतिनमापतः शीतरश्मिरिवनीतितिरविः १ अन्यवस्तुनायथा मे राम ३८
दिनीदयितताव कैर्यशः संचितैरुपचयैः समंततः क्षीरनीरनिधिसोमकोमलैर्जयितरजत
कांतिकज्जलं १ हिमाद्रिसदृशोमेरुः भातिकुंकुमविद्रुमतः भूमीधरभवत्कीर्त्याक्रांतेभवनत्रये।

तः कीटिकायते महाद्रिशिखरस्थानो वारणः किटिकायते मातुश्चिंतानुमानेन महाद्रिः कीटिकाय
ते । इत्यादिगुरुपदार्थेन लघुरूपदार्थस्य तुल्यवृत्तानिदेशात् विभोरधोमुखतया वैपरीत्यं यथा कालीपा
दिग्रहणे यमुनायां जगन्निधौ रूपायाधोमुखजाते विपरीते जगन्नपं अपरेणापि प्रकारेण विप
रीतीकृते कस्मिन्नुत्तरवृत्तिर्जगन्नयमभ्यस्यतः सर्वा विपर्यायैर्विपरीतोभणनीयः प्रतिबिंबितो।
वैपरीत्यं यथा तडागे दर्पणप्राये प्रतिबिंबितजायत जलशय्याकृतः कृष्णप्रसादकलशोपरि ।
तन्मुखस्याधिसंक्रांता धूमवातिरधोमुखी भातिपानीयपाताले प्रविश्य नतमुज्ज्वला । उदको
दरे युगमतुल्यं यथा रात्रौ चंद्रोदये प्रतिबिंबितविग्रहः लोके रेको पिको यस्य द्वितीयः समीक्ष्यते ।
रवौ दोरत्नाभस्तं तर्ज्जनीनार्कप्रतिबिंबितः शंकते शक्र कान्तीभिः किमुदेति रविद्वयं । चंद्रांशुको
रविकीर्तिकिं कीर्तिसि धारामादिसंगघनवर्णविपर्ययेणहंसांत वंशपतिश्यघनततपापुरोऽर्वी
न्सत्य शोकमधुपान वियोगमोघः । स्वप्नेन्द्रजालिकमतिभ्रमचित्रमात्रं मैत्रोषधीमणितंत्रप
रमंगभावात् शौर्यस्य वीक्षितमनोगता पुष्पदेव प्रमोत्तरत्नयसमासविभिन्नसाध्यात् ।
श्रीहाटकेश्वरजगन्नलयप्रकाशस्तपापाधिमंथ मम पपप्रतिबिंबभावैः संग्रामचकिंपुरवंदन

हिमरुचिकरनिकरासीत्लीलकेरसकंठोभवतितिविमलयोगान्निर्मलत्वंतकस्य १ अन्योन्यैः स्फूर्जद्दंतालि
हगरुडवल्लभीवर्यविद्रूर्ध्वनिर्यन्नोनिष्पत्तिप्रपातव्यतिकरविधुन्वीशोभत्तशोभाविभ्रमिकाकालिंदी१
कालकांतिःसमजनरजनीजीवितस्याधिनाथो धत्तेकोवाकलंकोवानपिनहिमलिनासंगतः क
म्मलत्वं १ अहोमहत्यहगस्त्वमस्तोज्वलमंडलः इंदुःकज्जलविंदुश्रीमानिकेस्यनविभ्रुवे ११
कं० ३९ दृष्टांतवद्व्यपदिशवृत्तयायथा प्रतीच्यांयदिमार्तंडः समुदेतिस्फुरत्करः तदासंजमतेनूनमसक्तिः
स्तुहिनधीतिलः १ पुराणैः पुराणवदितैर्यथा अगस्तिमुनिभिःपीतनिःशेषजलमंडलात् अहः
38 र्ष्यतिमहः प्रत्यक्षान्समुद्राद्धूलिरुत्थिता १ अवस्थेवन्वात्सल्यपिच्छलीकृतचेतसा जननामे
न्यतेस्यर्थमाघ्रः सौम्यवपुःसेमी १ शोकेनमधुनाघातेनविनिपीतेनमदेनेनसमस्यापूर्यते प
तएसिद्धार्थः पुमान्विपर्यंतमाचरति स्वमेरमानुमपिघटते ज्योतिषकलाकुशलस्वप्नद
ष्टमिदंत्वविचारस्मादकल्पनीयं इंद्रजालेनमतिभ्रमेणचित्रेणचमोचित्रकरेरकेचित्रलिखि राम
तिवाकल्पनीयं माययापिविस्मरणैःसंभाव्य मणिमंत्रौषधीप्रभावेनसर्वसाध्येनयस्मादन्वि ३९
त्यामणिमंत्रौषधीनांप्रभावः तपसापिसर्वसाध्यते यतःसर्वोहितपसासाध्यंतपश्चदुरतिक्रमं

कुंकुकीर्त्यपि यान्भूमिपालभवद्दीपाविद्विषन्मेदिनीपतिकुकीर्त्तिवल्लिभिः श्रावणेपनलवाहकोर
तिभिः श्यामलोजयति यामिनीपतिः १ अन्यवस्तुनामपि यथा मेदिनीदयित तावकद्विषन् श्रोनिमिष
ऊरुतरापयशःश्रतेः अंधकारनिकरारिचोद्धतैः कुंकुमं मृगमदायतेतरां १ हिमाद्रिर्विंध्यवंधुश्रीः
स्वरणं मकरस्तप्रभो धराधव भवद्द्विषिकुकीर्तिप्रसवैर्वशौः १ पूर्वभूधरशिरस्तदोचरः सांध्यराग
पटलैः परीवृतः इत्यतामिह विभावरीमुखे विद्रुमः प्रतिनिधिः सुधानिधिः १ विद्रुमारुण विंबोष्ठप्र
भापाटलद्युतिः वदनेतव तन्वंगि कर्पूरं कुंकुमायते १ कांतकोपपर वामलोचना लोचनांतवि
ततारुणद्युतौ सांध्यरागपटले सतिस्तेणांक ज्जालंजपकुंकुमोपमे १ स्वर्हसिंदूरपूराश्रि कर्पूरस्प
मरागरुक् जपाकुसुमसंकाशैः संध्यारागभरैरभूत् १ वर्त्तितरसंगाघ्य शशिमुकुटललाटौ
लज्जागंडपाली विगलितमृगनाभि व्याप्ति धम्मिंबुसिक्तः समजनिवमेरकारिश्यामलो जामिनी
शो जगति मलिनसंगात्कोनमालिन्यमेति १ मसृण घुसृणपंक प्रक्रपाभंगिजाग्रत्कुचकल
शविलासैः कुड्मचंद्रोज्वलोति अगमदनण भावकामिनीकंठहारो जगतिभवतियोगोरागसंगा
त्वकस्य १ क्षितिधरपतिपुत्री मौक्तिकश्रक्किभंगी नित्यपद्वल्लयमालाकांतिजालावलीढः॥

विबुधलादृत्य भुवि व्योम समागतं संग्रामधीरवीराणां विलोकनकुतूहलात् समापातैः सुरेंद्राद्यैः स्वर्गि
नभसि दृश्यते आकाशांतरसंचारि हि विमानपुरस्थलात् समापातैः सुरेंद्राद्यैः स्वर्गिनभसि दृश्यते भूतल
मिलनापि च जगाम धरणीनभः २ श्रीसप्तरावणीकपिमंडलेन शस्त्रीकृतैर्मलयजद्रुमवृक्षवालैः
कु० शिंगद्भुजंगमकुलैः परितः स्फुरद्भिः संभाव्यते न भविसर्पपुरं प्रसर्पत् श्रीकंठकंठदोर्दंडजटीपूटि
५० हिमंडलैः अहो पाताललोकोपि स्वर्लोककलिताश्रयः अभ्रंलिहगताहाम्यहर्म्यचंद्रशालाविला(
सिभिः नरनारीगणैरेष मर्त्यलोकोपि धुलोकगुः सुमेरुशिखरप्रांतः स्फुरद्दिव्यवधूमुखैः परि
39 तः स्फुरत्पिलैः शंके शातचंदनभूस्तले कुरंगयुग्मः भिल्लकुंभकुंभस्थलोद्भूतैः मुक्ताकणगणैः
शंके दिवातारकितं नभः पदेनमप काकारिकाराकारनपंचकं कुरुतानवगीतेनतेन भवा
पूरणं अप्यचित्रसमस्यायाः पूरणोपाय उच्यते पदैः साधारणैरेव छंदः संपूरयेयथा अशेष
जनताचित्तचमत्कारनिकेतनं हरिसिंधुस्फुरद्गोभिः केयानकुरुते सुखं स्फुरत्सौदामिनी
कांतबहलश्लाघनीयभाः कलधौतरुगामंतं कुरुते सुखसंपदं जनताविस्मयापालवसु राम ५०
धासुरवकारणं महतांश्चत्रवलानलतिभाते समंततः २ विशदच्छायपातविलसन्मालिसा

पदभंगेनयथा मृगात्सिंहः पलायते मृजामंमीति मृगात्सिंह विशेषतं पलायमासापतेतव अयंमृगः समायाति
मृगात्सिंहः पलायते ततोवेगात्पलायस्व त्वरितैस्त्वरितैः पदैः १ शौर्य्येणो यमलार्जुनौ छिन्नेन मनोगत्या पुंसेन
दुर्घटमपिघटते देवप्रसादेनासाध्यमपिसाध्यते यथा भिल्लीकोपिभो विभातसमये यपश्यथैमवश्यपंडुमान्
स्वप्नेपयसमान मानन मसोभ्यादिंदिरामंदिरं देहाद्वयस विमुक्तमस्तवपरंयस्माकसादाङ्कैतैर्मूकोजल्पति
संभूतोतिवधिरः पंगुर्नदीन्लंघति १ प्रभोतरेण यथा कस्तूरीजायते कस्मात्कोहंति करणांकुलं कातरः
किरणो कुर्यात मृगात्सिंहः पलायते समस्यापापयत्सा धंपदं तत्र छिन्नसमासेन भिन्नं किपते यथा
कर्पूरपूर छविवाद विघासंवादवद्दूकपुत्तिम्मु अन्तामे इंदौ नवेद्दृषितमाविततानस्त्र्यादियेरोदति
चक्रवाकी १ हाटकेश्वरनमस्कारे पाताले स्वर्गलोकावतारः जगत्प्रलयेन मर्त्यलोकावतारः गंगा
स्तेनन भोलोकावतारः यथा हाटकेश्वरयात्रायां शिवरात्रिमहोत्सवे सुरेंद्रादिभिरायातैः स्वर्गः पाता
लमायया १ जगत्प्रलयकाले सौ पृथ्वीपातालमायया संहारघोरचंडीशं कोपाडुद्धिवरात्र कदाचिद्वा
रमेदेनक्रमादस्तमुपागतैः ग्रहैः संभाव्यते सम्यक् यथैषामरसातले पाथोधिमथनारंभे संभेद
देवनागयोः ७ यथिमांस्वर्गपातालेष्वपतेस्मसमागमै दर्पणप्रतिमोद्भासिपयः पूरे सरोवरे प्रति

वर्तिकास्थेयो मुरवी भालनेत्रानलो ध्वांतकज्जलो धूमलीमसः १ महेश्वरशिरःस्थायी सोमःसोमस्त
सोमपत्र निशीशं हि केयतनगस्तनः संपूर्णामंडलः गंगानदीवरो नंगारिदुर्वेदिवरायते हीनहस्ता
द्धधानेव लाघवं महत्तामपि इति मत्वा द्विपेंद्रधीमृगान् सिंहः पलायते १ पूर्वोहस्वः परोदीर्घः स्ने
क॰ कं॰ ४२ हः संज्ञायते सतां यमसतां विपरीतस्तु स एवं व्यपदिश्यते इहापस्तूर्यस्मादीतेनश्मास्त्रणान्निर्भयं त्रि
ज्यामात्रा हरणो यस्य क्षिप्यते यदुपास्यते धन्यासो यो वियोगी पुत्रो यस्मात्सो प्रलपायदि सगोत्रो चि
रस्थितादंष्ट्राकं ठकोगेमहोदधिः ध्रुवं बिभर्ति यस्मैके शिरोहीनः सुलोचनः सर्वो प्रणमितु
40 स्तोत्रं दृष्टो नृत्तमः प्रभो अपशस्तु सुतनुर्नेननत्र्तेतिपाः कज्जलालिकलंकानां मानां
दीपांबुजेदवः १ रत्नाभरणविद्योतपरयावातनः श्वरः अंधकारन्मपाद्दीपस्तत्रं स्वानां
यतेर्सम १ भामर्घ्यादिहतिर्भातेजगतीस्परपोवुवन् मक्षिकापादघातेन कंपितं भुवनत्र
यं १ उष्णाश्रीस्पैपठे स्तह्मे चित्रितं चित्रलेखया मक्षिकापादघातेन कंपितं भुवनत्रयं १ सभा राम ४२
भिन्निमणिश्रेणिप्रतिबिंबितविग्रहे धार्तराष्ट्रं मते न किं किंदप्याणशतद्वयं १ गहल्या
केलिकलिभत्र कंदप्याणशतद्वयं गसंचवाणि भिन्नात्तः सहस्रां छेदां धनांगतः वलिपश्चा

रयकृत् शौर्यशालाननुरुकृतनुतेपचितिसत्तां सदाविशालसदनं निदानं परमिभिर्य महाखु
पल्लवावीजं नेव पाः कुरुते यातै १ विभातिविभुता स्थाल निदानो परमित्तोरम अभावासः कलपालो
कसौरव्यकृत १ हर्षिमानंगसछायशे चिंगरम भूषणं कस्मानोदैकहेतुर्नगोमंडलविभूषणं ३ द्रा
मविस्फुरत् कीर्तिरुचिरंग विभासते सदामोदपदे चित्र निदानं हरिचारुभः १ मनोहराकारतपा
तिरम्यतासमुल्लसच्चारुकलानिकेतनं अशेषभूमितलसौरव्यकृत विलोचनानां करुते सुधा
वलिं १ सामान्यशारकसुमेपेसमान्यशाब्दाः कथिता लेशापि संचारणीयः यत्किंचिद्वनमपाग
दितं गंधगोरवत्रासात मत्तकलकविकलमलत्ता परिमलस्तकुधेर्त्तेपं ३ तिच्चतुर्थेस्तवके समा
स्यापूरणो पायं नाम षष्ठं कुसुमं ६ ॥ अथ क्षितिरमात्त किंयत्तमसावदंकुरं प्रछाविलंक
रोमि यच्छायया श्रितः कवितविघातपरिभ्रमं वा अयमात्र जानेत्रि याम्यस्याछातचंद्रन
मस्तवं श्रतेषु रेणुपंकेषु भवे घृतो वियोगिनो न जंभीपिंगणास्या गृहसमुद्रेगोः पदापत्ते बुन
मानससरोजी नंदननं भ्रमरायते अमत्राभावत्स्तत्र पीयूषपरिवेषणे अमृत्लादवी
यां अमलाधारं तरे सुधा अधः कृतं तत्त्रणादेव तेजोनर्ध्यायजायत्ते १ वहमेव हि धातारं दीप

नायते १ आपीततारकः पादैराक्रांतशिखिकाननः विभ्रद्दृग्गललामत्वं विलयोऽस्य चंद्रमा १ हरेत्रि
नेत्रतायादः प्रमदालपत्तोदधात् हरिणांकः सुधाधारः सोधोपचंद्रमायते १ चूर्णस्त्रद्दवदाभाति
कुहूभिज्ञीनितत्वपः धत्तेचकोरकामोदकरश्मागमनोरुचिं १ सोमेप्रीतिकरः कुर्वन्निवनंसुवसुवि
क० ५२ द्रुमं समुद्रोगिरिवाभातिदीप्तिश्रीमत्सदानवः १ स्फुरद्धिमकराक्रांतः प्रकाश्यनक्रमेण
घ्नतिजनकः अंतर्वह्निशिखापसेसमुद्र इवभातिदीपोयं १ चमूभरणप्रचंडवीतलेप्रमाण
नवभूमिपालः अभल्परूपाणां विगतत्रपाणां कंठेकुठारः कमठः कुठारः १ चितामहादे
41 शवशादसापास्तलेपदातेप्रविवेशवाणः तदावभूवार्जुनवीरवैरकंठेकुठारः कमठेठका
रः १ आघ्नेनिशापाः स्तणमेत्य मंतवृध्वाविधुताविनमुस्वभानुं विवस्वतभांतितयाच को
नेचेदोदपेनस्पतिचक्रवाकी १ तिरोहितेत्वप्रशमानतेंद्रचंद्रोऽस्पेनस्पतिचक्रवाकी सर्व
स्पजंतोर्भवतिप्रमोदौ विरोधिवर्गेपरिभूयमाने १ निशाकरोत्संगनिषण्णतुंगतुंगभ्रंगेज राम
लधेर्निवासः आसीत्पुरासीमपयः पयोधिनिमंथनादिस्पवदन्मुनींद्र सरोनिभेवाल ५२
मितांकुकाभंशशांकमेकाः कलयत मुंचपत १ अवैम्यतत्वछकलाछतारमारवुः खवनतं

च्च शालाग्रप्रतिष्ठितगंभीरिमा उपपन्नतमाजातात्प्रकारो परिकूपिता । लंकादाहे सुरैरुक्तं हनुमत्सुप्र
वहितः सोव तेद्विवतांग घंसंभग वधतायते । उन्मीलतिलके कापि कुचिमस्फुरत्तांजने कुचिम
न्नावलीकर्लक्ष्मीमुरवंपर्वतोपमं । गोलब्धजन्मामधुरः शिखिदीप्ति विवर्द्धनः उन्मीलदर्जुनघो
योनवनीतायतेगिरिः । मग्नपद्मवत्ताभातिलसद्वाति विराजितं पद्मकेसरसंपूर्णेजिनानवधते
नः । घनवालमनोहारि सुमनोभिनिषेवितं । वकुधान्नुलसत्कांतिपुस्तके मस्तकायते । एषा
नजातवालेंदुर्घनोत्तुंगपयोधरा अभिरामवपोवासासं भावं आवधूरिव । स्निग्धालिवद्धसो
हार्द्दसरसामोदमंदिरं श्यंगुणवतीभांतिपुष्पमालेवकामिनी । कलानिधिकरस्पर्शप्रसन्नोल्ल
सितारका विश्वाणावरमालीलयायामिनीकामिनीपते । उच्चनपार्थिवद्वयो पासिताजीवनार्थि
भिः उपकंठाभिरामेयंगर्गषीनगरीपते । कलरामानिशाशीतिरद्दो वित्तेपकारणे समुद्रतर
णोत्स्नासीदीपोयंहनुमानिव । वितन्वानो घृतिस्निग्धश्यामांजनमनोहरः दीपो नीपोपमो भा
ति घनालोकविकस्वरः । विस्फुरन्मीनमकराहंससंचारमंजुला राजते सरसीवर्षा रत्तलकु
कुंटसंकरा । अथःकार्दविनीस्तनन्नत्नलिनीलतयाश्रितः उन्नासितजगत्प्राणस्तडागो गग

पंचनखंयानवशालितानेसन्नीछन्नेवमणिगांगजलोघिनतंमनेहरेहिमकरेमकरेकरेच १ प्रमक
पयोनिधिनर्दीश्वरमीतितेयहंधूकपुष्पसदृशंतमसोतिरेकात् जानामिकुंडलिततत्कशांक।
यातन्मातंडमंडलमखंडिशिखंडितुंडैः पीतावरोधजलहस्तदिदयत्तोलाभीमोघवारिनवः
कं० सरिदघद्युम्णी दोषाकरोघसमयःक्षितितिरयवार्डनोमाभविष्णुश्रावमाविधिनोतिनन्वी १ इ
४२ यनिकरखुरोत्थैःकर्णवातावधूतैःनवजलदनिभस्त्रैहस्तिसंघोसंजोमिः धवलयतिधरित्री।
मंधकारप्रचारःस्फुटमितितिनिगदंतिक्ष्मापमाप्सुर्यमार्याः १ अस्त्रनिरजनिमये मंडलत्वंउ
42 रश्मेधनुरुद्यमनमाविभ्रतीयोग्यकान्ति क्षाहिविधिरिदानीदृशपतेदेव वामःप्रहिणुजनकपु
त्रीमित्रतामेतुरामः १ प्रविशतिहमिनाभीपंकजांतर्निबद्धुहिपञ्चरणसेवीकर्तुमिंद्रसेसे
स्मगणितपरिमाणेभंगभंगीदधानो भ्रमतिकमलकोणेरक्तमातंगसंघः १ जलमुचिजल
दरंमुंचातिस्पष्टशारदं प्रतिगजरवकोपादूर्ध्वविन्यस्तहस्ताः सपदिसमुपयातोदन्यपायातरे राम
वक्त्राःसरलितकरदंडाःकुंभिनोमंःपिबंति १ प्रस्मरमधुपालीपीतसंतापसंयाःकमले ४२
वहगंधंविधमभास्पवाया जलगजनिजमूर्तिवीक्ष्यमाणःसघ्राकेसरिछिलितकरदंडः

वरमंबुमध्ये पूर्वचिलञ्चयावरिणिफ्रंगसंजिस्फुरन्महानी विभाविलासैः १ प्रलिप्तमूर्तिः प्रतिभा
तिकिन्नश्यामामुरवेकज्ज्वलबिंदुसिंदुः मधुरमालोकामहांतमघिमंडूकमल्लस्समुखमहाद्रिः
विवेशवल्मीकविलंविशंकमवधंहिवामोविदधातिवेधः १ राधामुरस्वंबुवतिकान्निकेयः कतावि
नीसीकनपूरुयमं श्रणोतितस्माद्दुदितंचगीतिकस्मः समुग्धेशणायीकयंते १ हृष्मिनस्पृशक्रि
लकौतुकेयंतस्मानाहिमेगोपिकपाकपापि हसंतिकायानिहितासमशक्तया ननर्तवक्रोनव
नीतनारी १ समस्तनीहारधरादधानाः प्रसूनेबुशिलीमुखालीः उपास्यतांमीलतमालकांता
तामोदरीवातिविमिद्दरीवा १ मजोभ्रंगसभ्रहस्तभ्रमाणेकल्याणाद्रिः सर्षपसेकदेशः विंदुः
सिंधुः सिंधुरयेकबिंदुर्मृगधानादिकोडकुंभार्कवुद्धो १ जहासवंधास्वसुतासदर्शनाच्चचा
लपंगः स्वपदेनलीलया नितांनमूकम्मवदावदीजनिप्रमादस्तेनरुणेंदुरोरवर १ जहितमो
गरुडध्वजभ्रुकुटिकुरुकरेगरलंपिववामृतं मुविदितैवजगदुरितावितेशनिशदितांच्चतुर्विभ्रज
गद्रूपी १ संतापवियोगपरितापनिगाहमानेभानोसरोविकसितोवुरहरजन्मा नहीतयंचमक
रंदगतानुविंवंचद्वारविंदकुहरेविहरेत्मरीणः १ भूचक्रशक्रविलनमतिावंधनास्तिनद्य

पध्वत्तमुमनोनीलमधुपे २ ममधोमैनाकमम्यितवतिसमसंसमभवद्धनुः कोटौभंगमत्तुपतिरि
शिवसतजलधिः २ गेहेगेहेकतिसदैकांतेरेशोगुशय्यामत्तसंगार्वेमुमग्नतयाकारयितोऽजितासाः।
स्थानेस्थानेकतिकतिनवंगंधयपद्मलालालाकर्पूरस्तोज्वलदलगलितापत्रमुक्तानमुक्ताः २
कृ० ४४ ३ समुसंनभ्रमभवतेस्तूर्णपूर्णाखिलाशः स्वप्ने ६ ९ स्त्तरुणतुलसीभूषणोनीलमेघः शाल
ग्रामोपरिविनिहितं श्यामलांग्याः कराजं वीक्ष्यैकस्याः समुचितवरं पूजयाद्य धमिष्ठाः २॥
एवंजानेमदमुनशिरस्तुंवितादंकलत्मामगोपयन्कमलमुकुलेनालमस्मिन्मणाले।
43 रोहिण्याः सुरुः पदंनमाम्निनुराधाऽतिजातमेकजभांतानतन्नविरस्थितिंविदधतोऽगातिभाग्य
नवा २ नमारेपरिकोपिमैसुविनयः प्रोक्तेनरोमांचित भ्रूद्वंद्वंभुवतिचंचरीकचरणेचंक्ष्व
पेषहतः कूजत्सेपरमाशालाशिरवरेप्राम्रास यन्कामिनीकांतः कामिनि मानसंपरम
तः कोवामुखंचुंवति २ नास्मिन्मासमगीद्दशः कशतनोतन्मानमंगीकृतं दूरीकसकु राम ४५
रुप्रसादमधुनाप्राणेश्वरेनागमि नजपर्वतसंनिभेनकपिनालांकृकतांवतोसिद्धिप्र
वीक्ष्यनिमज्जतीसतरंतिदृषदः प्रेतोदिवान्स्मति ६३ मानुषभावमेत्यपतगोभ्रूवामवम

कुंभिनोंभः पिबंति १ तिलकमलिकसंस्थं वीक्ष्य ते पक्ष्मलाक्ष्या मृगमदगजराजीराजितं यावदंभ
स्यमलजलध्यांतस्तावदेवास्यपानात् मशकगलकरंध्रे हस्तियूथं प्रविष्टं १ शतशरदवरांतर्हैव
कस्मात्मनायासकलभुवनलीलावासयंते निवासाः मनुजदनुजदेवाद्याश्च भूतं तदेवं मशकग
लकरंध्रे हस्तियूथं प्रविष्टं १ भ्रमति कमलकोणे मत्तमातंगसंघः सरलितकरदंडाः कुंभिनोंभः
पिबंति मशकगलकरंध्रे हस्तियूथं प्रविष्टं तमुदितमत्ताः पः प्रसंगे प्रयातः १ ३ दालकारासुल
लितपदाविः कृतरसासमापन्नाशय्यामनणुगुणमाणिक्यसुभगा स्फुरद्दुर्लभ्यमणिस्थित
जनघनानंदवसतिः समस्ता वेश्येव प्रतिपुरुषमेषा विलसति १ गते देशाद्देशं प्रणयिनि कृशा
ग्याः स्फुरदुरुतव्यथायाः संतापप्रशमनविधौ वीरजपुष्पं सखीभिर्निक्षिप्तं मुकुलितमुरवं तत्र
प्रभुभे कुचद्वंद्वे भस्मीपर्णपरमपिजातं कुचयुगे प्रसर्पत्तापार्तिप्रशमनविधानान्मलयजु
कुमत्तोदाम्यंगाधिकतरभवत्पांडुरतनोः अभिन्नो यत्रासीत्कथमपि सखीनां परिकरो नसेठी
मंतः स्याद्वणिकमिव मां प्रत्ययमुरवं १ अलिजातापातप्रभवमयपत्रापि विजयिनि प्रविष्टे पाता
लं जलनिधिपदव्यारातिपत्तौ प्रपात्याधिधाराकृतापतितिभ्यं वं हंतं मसुरान् प्रथापुत्रे वाया

समस्त्री नीलकंठाश्यं रुच्यामित्र ममंदयार खलु महाकालं घनं कुर्वन्त: । मोक्कंपानिमिषेन्द्रमागोवि
लसन्नुष्यक श्रीजयः पानीयस्पद शाननस्यकवरीभारस्पन्तुलक्कमः । निःपीतोमुनिनार्णव श्रि
क० रमभूत पंकावशेषाशोभितः मृष्टोयः स्थलनामवापय वनश्रोकूलपल्लीमयः । गंगदेविभव
४५ स्रवाह रूपयाभूयःश्गतिजने रंभोधिर्जलधिःपयोधिरुदधिर्वारिभिः । इंदुर्वारणामस्वरत्न
तिलकःश्रीपारिजातःसुधावर्गःस्वर्गापवर्गेऽदेवानिक्तःसुरैपार्पिवान् धिक्कलो कंतवय
44 स्तथापितनुनेनोपाकनामावलीमंभोधिर्जलधिःपयोधिनुदधिर्वारिधिःशप्पासहेसेवः
श्रीयोजनधिनारत्नाकरेनायकस्त्रीर्दानामितिसागरस्यकथयानासोतपानुष्पति मे
भोधिर्जलधिःपयोधिनुदधिर्वारांनिधिर्वारिधिः श्रुवेतानिपदानिनुष्पतियथात
थानिकिंठोऽत्वरः । अस्मिन्पाथोधिनाथोऽम्न तधपन रूषाशोवि(?)गाभिन्नमौलिश्रि राम
यंतिस्कंदपत्नोविधिभयविधुरंराहुवत्ताधुनापिपाथोधर्मर्यकालसुरधननमस्तं ४५
लब्धकर्माधिजाभ्यांस्वर्गान्नृत्नायमानंकपटपटुःपिधायिनमूर्द्धाच्युतेन । चक्रे।
सामस्यवाक्याधिरनित्युविलुठन्नंभर्तशोकार्तचिंताः श्रियंतिस्कंदपत्नोविधुभयविधुरंराहुव

तेजोराजारंकदम्बामुपैमरुमितांगत्वादुमोजायते १ खङ्गादिः खदिरत्वमेमपकदलीकांडेपुनर्द्वीपते संसा
रेवहुजीवजोनिगहनेधिकर्मतांचेहितं १ उन्मील इंद्वकौमुदीकमवलावक्रेनिदानमुदामालेलोक१
ल्लिनाकस्तूरीतिलंविभ्राशिविलसीत्नमंतमुक्तामणिर्वक्रेनिंदितंचंद्रबिंवविभवंनीलंचकोशेयजाल
कवासासोपदमवत्तज्जीपपूनामभून्नत्वजलविंदुवज्जलजवज्जवालवज्जालवत् १ स्मातस्तंफल
पुष्पवहिसुमनस्वाधीनजंवूनदःशोणास्तेरिपुसंपदःप्रतिदिनंमित्रोदयेमोदसे पोष्पानाकुरुषेवि१
लंवनमहोदक्षांतरस्तेजसीजंवूवज्जलविंदुवज्जलजवलवज्जेवालवज्जालवत् १ निम्नंभामलकानुवं
धमभुजाभालस्थलीमुभ्रुवस्तारुणपविलसन्मदाविलमुरोनद्दत्रमालाप्रियं अंगंचंपकगौर
माद्रिसकलग्रामोल्लसन्मूर्छनंगंगावद्ग्जगंउवद्गगनवज्रांगेयवद्गेयवत् १ कीर्तिस्तेविमलावदी
पकमलाभृंगैरिपंसेव्यतेभूत्वांवैरिकुलेनवतितिभिस्ताभिर्नामधीपरिकित्तः चारित्रैर्भरतानुया१
यिभवतोहम्मीरपृथ्वीपतेगंगावद्ग्जगंउवद्गगनवज्रांगेयगंगेयवत् १ वंधंकापिचानुभवंतो
मोहंचतन्मानसेतोषंवर्द्धयतःसदासुमनसीनीन्चैःस्थितिंकुर्वतः श्रीमत्पुष्पकवासलब्धपरा
मस्तस्मादनंतास्थितिःपानीयस्यदशाननस्यकवरीभारस्यतुल्यक्रमः १ पत्रेमामविहारदत्तम

श्रियारोन्मीलितपद्मनेत्रैर्नेत्रैपरिसज्जनाकिंचिदस्ति १ पीयूखमपिनाश्रीयात्नोर्वशीमपिका
मयेन कोनसिद्धरसाभावेदशमूलीपयःपिबेत् १ शचीचेन्मानिनीतत्किंनोर्वशीमपिकाम
येन कोनसिद्धरसाभावेदशमूलीपयःपिबेत् १ कल्पांतकालदलितखिललोककालीकंठीरवः
क० कमठपृष्ठिकृताधिवासः द्विकुंभकुंभिकरपिराणयानिजागगनस्तग्रहोहरतुवोभिमतेनरा
४६ णि १ यदिगजामोमितातन्वीनोर्वशीमपिकामये कोविहायशुधाधारांदशमूलीपयःपिबेत् १
एकोपिहिगजोहंतिसहस्रंगजवाजिनां तदेककवलाकाली किंनकुर्वंतियोषितः १ एकए
45 वगजोहंतिमत्तःसैन्यानिभूभुजां हटात्तु[illegible]तहायिएपः किंनकुर्वंतियोषितः १ एकएवगजो
हंतिसहस्रंगजवाजिनां तदेककवलाकाली किंनकुर्वंतियोषितः १ अणोरणीयान्महतो
महीयान्योगेवियोगेदिवसःप्रियायाः यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रं स्पृष्ट्वासर्वेसममिदंब्रवीमि १ अ
णोरणीयान्महतोमहीयान्आनीतंवृष्ण[illegible]तदंगयागाह्[illegible]मेदंयज्ञोपवीतंप राम
रमंपवित्रं १ नकवितामिमानेनकीर्तिप्रसरेछया विहितासोमयाकिंतुकौतुकान्नकवितार्थि ४६
ना १ निष्फलालंतस्यकाकविकल्पनलनाममएषाकलापमहतेयाप्रतिपामनीषिभिः १

त्तोऽधुनापि शपामि शोकार्त्तिनादास्त्वदिदमलङ्घ्योमे धमाश्रांकमनैनैध्नेन्नं मम पूरः प्रमुदितहृदयः
पातवागिमुखापाः १ वस्त्राभावान्दिवानयनकमलघोराजपः कंठकान्ता मालिसंनिकीतानुकंच
कलशानदे नास्तिनस्तोनसंति १ चित्रंश्रीवंद्धहारोपि प्रियतमकरजाञ्जाशनदे नास्तिनस्तोनगरुकल
णानिल दैरिद्र्यापन्नीनागरिवलवसुमतीकांतकांतारमार्गे प्रत्येकं दिक्पतीशानिलतपवनस्तु
नसंनतत्स्तंययाभूरभ्रोधीस्वयपाचस्वरसहितलसन्मूर्द्धनागामतानात् कुसुमस्तान्मौ
लीन्तणनदवसरे साचसाचप्रमादात् श्रीविणसेवविधानतबनरतिरभूत्त्वोन्चनानामशीतिः
१ इतिचतुर्थस्तवके समस्तानमसञ्चमकुसुमं २ समाप्तश्चायंचतुर्थस्तवकः ४ वीरसेश्वरगुरो
र्न्दनीड्या णापराणपपि. नवेवाच्यमनोनैकन दुःखंपंचभिः सह १ गंगे हीशहलाद्रेभा
वीरेशायशासा जिताः नतविषादमाशेषनदुःखपंचभिः सह १ कामकाम ऽपि धुत्त्वमित्राय
वरुणापन्न वयवीरशादानेनसर्वकामनुश्रीमहि १ विश्राणनमजस्त्रंतेमुखाम्बुधः सुरदु
मः णेरावणस्पविहितसंभोदभोलिपालिना १ विलसद्विद्रुमछायाधिक साधिकनरघुतिः वि.
लासिताषपकारानदीवांगारधारिण १ प्रियांगसंतापवितप्रमोदरनेकिमंगस्मिरमंगनाथः

अस्मत्कं मा पिपुनार्थमप्यविदितानुवृत्त्या यो मणोदित मे यापि श्रेयसेव सविष्यति १ हंतिमंत्रतमि
मामुपास्यतः कस्य न स्यात्ति नवाविर्वाचना ३ उल्लसंति कलकंठकामिनी कूजितादपि च कूजितामि
दः १ कलकंठकलध्वनिकोमलस्वरलक्ष्मी सहसा सुकेलयः कविकल्पलतानुकंपया कवयः कस
क० भवंतनोत्कयः १ निसर्गसारस्वतसंभृतानि सूक्तानि मुक्तामलकोमलानि भवत्यमुष्याभुजंगो
६१ तदेषा ह्यावाडुपेक्षा न किंचित्ताेण्न १ स्वर्देवनदुग्धसमवर्णामिव वाणी मंजीरमंजुलनिनादसहोदराणि
एतानि बिभ्रमकवयः कविताम्रतानि विद्वत्सभासु सविलासमुदीरयंतु १ मदकलकलकंठ
46 केलिनादानुवादाः परिणतसहकारास्वादसंवादभाजः अभिनवमधुधारावंधवः का
व्यबंधा विधुरविधुरचोरस्याः सेवया विर्भवंति १ सर्वा विनश्यति विनाप्यकवित्वमेकं काये
न साकमिति कस्य न हि प्रसिद्धं एतद्विमृश्य कविकल्पलतामुपास्य संपत्तये सुकविताः स
तत्तं नि सेव्या १ आविःकृता वसुमती वलये भवरे एदेव श्वरेण कविना कविनायकेन १ राम
कामत्तमानसमुदेऽस्य कलार्थसूतिः सत्सूनुगुच्छकविकल्पलता विभूपात् ।। ।। इति श्री ६१
वाग्भटसूनुमहाकविश्रीदेवेश्वरविरचिता कविकल्पलता संपूर्णा ।। सं १८५४ वैशाख शु १५

९५

कविकल्पलताप० ४७

47